

ETF – Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Problematika náhradní rodinné a ústavní péče

Bakalářská práce

Marie Kozáková

Katedra sociální pedagogiky

Vedoucí práce: PaedDr. Marie Vorlová

Sociální práce a pastorační činnost

2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Problematika náhradní rodinné a ústavní péče zpracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury. Tuto práci nepředkládám k obhajobě na jiné škole. Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla v případě zájmu pro studijní účely zpřístupněna dalším osobám nebo institucím. Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla zpřístupněna v elektronické podobě.

V Praze dne 5.6.2007

.....
Marie Kozáková

Poděkování

Mé poděkování patří paní PaedDr. Marii Vorlové, vedoucí mé práce, za pomoc a spolupráci s bakalářskou prací a také za trpělivé provázení během studia.

1 Obsah

1	Obsah	4
2	Úvod.....	6
3	Rodina	8
3.1	Definice rodiny	8
3.1.1	Emocionální funkce	9
3.1.2	Socializačně-výchovná funkce.....	9
3.1.3	Biologicko-reprodukční funkce	10
3.1.4	Ekonomicko-zabezpečovací funkce.....	10
4	Význam rodiny pro dítě	11
5	Psychologická východiska umístění dítěte mimo biologickou rodinu	12
6	Co obnáší pobyt dítěte v ústavu od samého narození?	15
7	Děti vhodné pro zařazení do systému náhradní rodinné péče.....	17
8	Náhradní rodinná péče	19
8.1	Poruchy rodičovství či rodiny, jako základní příčina odchodu dětí mimo biologickou rodinu	19
8.2	Typy náhradní rodinné péče.....	20
8.2.1	Osvojení	20
8.2.2	Osvojení dítěte do ciziny – mezinárodní osvojení	22
8.2.3	Pěstounská péče	23
8.2.4	Poručenství.....	25
8.2.5	Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	27
8.2.6	Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče	27
8.2.7	Hostitelská péče	28
9	Proces umístování dětí do náhradní rodinné péče	29
9.1	Žádost o náhradní rodinnou péči.....	29
9.2	Postup po postoupení žádosti na krajský úřad	31
9.3	Přerušení řízení o zařazení žadatele do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče:	35
9.4	Obdržení rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči	35

10	Ústavní výchova.....	37
10.1	Resorty spravující jednotlivá zařízení ústavní výchovy	37
10.2	Umisťování dětí	39
10.3	Problémy zařízení v resortu Ministerstva zdravotnictví	40
10.4	Problémy v resortu Ministerstva školství	40
10.5	Úskalí ústavní výchovy.....	41
10.6	Statistiky ústavní výchovy	43
11	Sanace rodin.....	45
11.1	Co je to sanace rodin?	45
11.2	Sanace rodin jako možné východisko snižování počtu dětí umístěných do ústavní výchovy	45
12	Celkové zhodnocení systému náhradní rodinné péče	49
13	Závěr	51
14	Resumé.....	53
15	Seznam literatury	54
15.1	Monografie:.....	54
15.2	Časopisy:.....	56
15.3	Internetové zdroje:	57
16	Přílohy.....	59
16.1	Tabulky	59
16.2	Úplné znění zákona.....	63

2 Úvod

Dosud je u nás stále mnoho dětí, které byly rodiči opuštěny nebo jim hrozí, že opuštěny budou. Proto potřebují včasnou, citlivou a účelnou ochranu. Zároveň existují manželství, která po dítěti touží, avšak jejich touha zůstala nenaplněna. Jsou však i taková manželství, která již děti mají, ale v jejich rodině a srdcích je ještě dostatek místa pro přijetí dalšího dítěte.

Děti mají přirozené právo na rodiče, výchovu, individuální vývoj a vzdělání. K přijímání opuštěných dětí do nových (náhradních) rodin docházelo již odedávna. Byla to praxe běžně užívaná mnoha kulturami. Slovo adopce znamenalo původně “vyvoliti”, tedy děti byly svými novými rodiči vyvoleny. Dnes je tomu jinak, rodiče jsou vybíráni pro opuštěné dítě.

Podle našeho zákona o rodině a zákona o sociálně-právní ochraně dětí za každé dítě zodpovídá jeho zákonný zástupce, zpravidla jeho rodiče. Pokud však dítě nemá alespoň v jednom rodiči zákonného zástupce, je mu ustanoven opatrovník, který jej zastupuje. Právě proto je role těch, kteří zastupují děti, jež nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, velice důležitým a nelehkým úkolem.

Cílem mé práce je zmapovat systém náhradní rodinné péče a ústavní výchovy, zhodnotit jeho fungování a prospěšnost pro cílovou skupinu žadatelů o náhradní rodinnou péči, dětí bez rodinného zázemí a v neposlední řadě efektivnost pomoci pro rodiny s dětmi, které se ocitly ve složité sociální situaci a hrozí jim odebrání dítěte a následné umístění do systému ústavní výchovy.

V první části bych se chtěla věnovat obecným definicím rodiny, jako východisku pro další uvažování. Poté by bylo vhodné ujasnit některá psychologicky-vývojová hlediska, aby bylo možné překročit pouze zákonnou sféru uvažování o systému náhradní rodinné péče a ústavní výchovy. Myslím, že odebrání dětí z jejich mateřského prostředí obnáší velká psychologická zatížení (samozřejmě jak pro dítě, tak pro rodinu – nejen biologickou, ale i náhradní) a proto by také konkrétní pomoc rodinám měla k těmto hlediskům pohlížet

V další části bych pro osvětlení definovala systém náhradní rodinné péče a ústavní výchovy s jeho výhodami a nevýhodami pro cílovou skupinu.

Ke konci se pokusím o krátké zhodnocení výhod, popřípadě nevýhod tomu kterému druhu péče.

3 Rodina

Předpokladem k tomu, abychom mohli rozvinout debatu o problematice náhradní rodinné a ústavní péče, je definice rodiny jako společenské a sociální jednotky. K tomu, aby bylo možno porozumět potřebám dítěte a vhodně posoudit účinnost toho kterého druhu výchovy, je důležité si ujasnit, co vlastně rodina je, jaké plní funkce a proč je předpokladem ke zdárnému vývoji jedince.

Rodina, snad jako nejstarší základní společenská skupina či společenství nejtěsněji spjaté nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek - funkcemi, činnostmi zabezpečujícími potřeby svých členů a společnosti jako celku, prochází celou svou historií neustálými změnami co do své velikosti, významu, i začlenění do společnosti.

Ve svém jednom z hlavních posláních poskytuje členu rodiny péči a ochranu, a to zvláště v obdobích, kdy není s to se o sebe postarat. Umožňuje mu jeho tělesnou, duševní, duchovní existenci a rozvoj, dává mu pocit jistoty a bezpečí, pocit domova v kruhu svých nejbližších. Podle potřeby se světu kolem otvírá, ale též se mu zavírá, vytvářejíc v sobě sama svůj vlastní svět.

Neplní-li však tyto své hlavní úkoly, znamená pro člověka závažné nebezpečí, zasahující jej svou dysfunkcí či afunkcí na těch nejcitlivějších místech.

3.1 Definice rodiny

Rodina je z hlediska socializace ze tří primárních společenských skupin (spolu se skupinou předškolní, školní a pracovní a pak skupinou vrstevníků) skupinou nejdůležitější. Je totiž nejvýznamnější součástí společenské mikrostruktury, která provází člověka a dotýká se ho všech fází jeho života. Z tohoto hlediska možno chápat rodinu jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují

existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti.

Rodina představuje bio-sociální systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti a přitom společností je znovu a znovu ovlivňována a formována. Funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění jen tehdy, když uspokojuje potřeby a požadavky každého jejího člena, které jsou na ni konkrétním členem rodiny a zároveň společností kladeny. Aby rodina dostála všem těmto náročným požadavkům a dala smysl své existenci, musí plnit aspoň ty základní úlohy a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti ve všech etapách jeho existence.

V dějinném vývoji společnosti se řada funkcí rodiny měnila. Se změnami společenských podmínek některé ustupovaly do pozadí nebo zcela zmizely, jiné nabývaly na závažnosti. V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí.

3.1.1 Emocionální funkce

Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy. Emocionalita je potřebná stejně jak pro dospělé, tak pro děti, i když v různé podobě. Při tom třeba zdůraznit, že zájem o dítě a sledování jeho prospěchu pramení především z emocionality, zajišťující harmonický život rodiny i pocit celkového uspokojení a životního naplnění pro všechny její členy.

3.1.2 Socializačně-výchovná funkce

V zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji a potřebách a požadavcích, jež nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti

a síly. Při tom vždy prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby vylo samo schopno jim čelit a překonávat je.

Jejím těžištěm je v podstatě prosazování a ochrana dětských práv, jak jsou obsaženy v Úmluvě o právech dítěte.

3.1.3 Biologicko-reprodukční funkce

Má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Někdy se ovšem označuje jako sexuální funkce, naznačujíc současně oddělení sexuálních aktivit „pro radost“ od sexuálních aktivit „pro reprodukci.“ Tato funkce se sice může uplatnit mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam: nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj.

3.1.4 Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Ta se ovšem nevztahuje jen na dítě v rodině, vztahuje se na všechny její členy. V minulosti byla zvláště důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislou na výrobní činnosti společnosti. Ovšem i dnešní rodina si udržuje určité prvky výroby, za něž lze především pokládat vnitřní činnosti rodiny, vytvářející její hmotné zabezpečení (úklid, příprava stravy, nejrůznější domácí činnosti, které nejsou koníčkem, ale nutností).

Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. Má tedy také v nejširším pojetí poskytovat svým členům životní jistoty.

4 Význam rodiny pro dítě

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Dítě se do ní rodí, dostává od ní či přesněji od svých rodičů genetickou výbavu, má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství a to jak v oblasti tělesné, duševní tak i sociální. Svědčí o tom nikoli jen obecná zkušenost, ale stále více nové a nové poznatky o důležitosti časného života člověka vůbec pro jeho celkový vývoj. Zvláštní význam pro toto poznání pak znamenala u nás Langmeierem a Matějčkem rozpracovaná teorie deprivace v dětském věku, která v souvislosti s odporem proti trvalé péči o opuštěné děti v klasických dětských domovech teoreticky zabezpečila úsilí o rozvoj a aplikaci náhradní rodinné péče.

V rodině a rodinou se uskutečňuje společenská adaptace dítěte, jeho začleňování do společnosti. V kontaktu s bezprostředním prostředím i svými možnostmi si dítě vytváří jakýsi vnitřní obraz světa, který do jisté míry odpovídá tomu, jak je mu okolní realita jeho rodiči či vychovateli „předkládána“, do jakého světa - a jak - ho rodiče uvádějí.

Rodina určuje sociální status dítěte, je rozhodující, pokud jde o jeho sociální prestiž a sociální sebeuvědomění. Prostřednictvím rodiny si také dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti. Rodina, sociální vztahy v ní a způsob výchovy budou pro dítě základem, ze kterého bude vycházet, až si založí svou vlastní rodinu.

5 Psychologická východiska umístění dítěte mimo biologickou rodinu

Pro to, abychom mohli diskutovat o výhodách a nevýhodách náhradní péče, je nutné znát psychologické pozadí tohoto problému z hlediska potřeb dítěte i rodiny – biologické i potenciální náhradní, popřípadě možností ústavní péče. Je nutno znát psychologii vývoje dítěte a podle toho se zaměřit na nejlepší možnou alternativu zajištění žádoucích podmínek pro další zdárný vývoj dítěte jak po stránce emocionální, sociální tak i materiální.

Ne vždy platí, že biologická rodina je nejlepším místem pro zdárný vývoj dítěte. Týká se to rodin, jejíž členové mají sklony k deviantnímu chování, či z nějakého důvodu nejsou schopni nebo se nechtějí o dítě náležitě starat. Dítě přijímá za matku osobu, která se k němu mateřsky chová. Adoptivní rodiče, pěstouni či jiní vychovatelé dítě v náhradní rodinné péči jsou psychologicky pravými rodiči, jestliže dítě skutečně za své přijímají a rodičovsky se k němu chovají.

Psychický vývoj dítěte počíná v době, kdy se ještě v prenatálním období formuje centrální nervová soustava – tím se stává vnímavé ke všem podnětům, které k němu přicházejí, ať už jde o podněty z vnitřního nebo vnějšího prostředí. Není zatím prokázáno, do jaké míry je plod vnímavý a jaké matčiny emoce je schopen absorbovat, ale je jasné, že nechtěné těhotenství se v budoucnu v psychice dítěte odráží.

Identita, která je nezbytnou součástí pojetí sebe sama u každého člověka, se začíná vytvářet již v batolecím věku, což je přibližně doba okolo druhého až třetího roku života dítěte. V normálním a ideálním případě dítě prostřednictvím vývoje identity „vrůstá“ do rodiny a vztahů mezi jednotlivými jejími členy. Ve věku do tří let se také tvoří specifická vazba na matku – ranné připoutání, které je velice důležité pro pozdější vývoj. Toto připoutání je konstituentem pro pozdější pojetí sebe sama i pro orientaci ve vztazích s ostatními lidmi. Podle Eriksona, který

vytvořil teorii epigenese lidské psychiky, je toto ranné období důležité pro vytvoření takzvané bazální důvěry. V tomto případě v rámci prvotního vztahu k matce. Na základě takto vzniklé důvěry se může dítě později socializovat, tzn. dokáže vytvářet mnohem složitější vztahy nejen k členům rodiny, ale později i k nečlenům, k lidem, které během života potkává, k okolnímu světu. Tím pádem je možné říci, že identita, je jednou ze základních potřeb, které je nutno uspokojit, aby se lidská osobnost mohla zdárně vyvíjet.

Narážím tím na věk, kdy je vhodné děti, kterých se jejich biologická rodina zřekla, doporučit k adopci. Problémem je podle, mého názoru, dlouhé období, kdy dítě čeká v nějakém typu ústavního zařízení, v tomto případě v kojeneckém ústavu. Období, které je nejdůležitější pro formování identity dítěte i jeho pozdějších vztahů k lidem, to znamená zhruba do tří let, je nevyužito a paralelně k délce pobytu v takovém zařízení, se snižuje jeho schopnost se s potenciální rodinou sžít. Pro dítě v kojeneckém věku je tudíž nejvhodnější období pro jakýkoliv druh náhradní rodinné péče. Nejméně vhodným druhem péče je umístění do kojeneckého ústavu, kde mu rozhodně nebývá věnována dostatečná pozornost a péče, kterou potřebuje. Je to samozřejmě způsobeno tím, že počet dětí mnohonásobně převyšuje počet ošetřujícího personálu. Dítě tak dostává základní péči, jinými slovy jsou uspokojovány jen ty jeho nejbazálnější biologické potřeby. Není mu věnována taková pozornost a péče, na základě které by mohlo vzniknout přílnutí, které je tak důležité pro pozdější psychický vývoj.

Předškolní věk je limitním obdobím pro adopci dítěte. U dětí kolem pěti a šesti let by měla být doporučena jiná forma náhradní rodinné péče. U dětí od osmi let je adopce velmi komplikovanou záležitostí a nedoporučuje se z toho důvodu, že se adaptační schopnosti dítěte snižují - již se vyhranilo v rámci specifických zájmů a pracovních návyků. Současně s tím je riziko nedostatečného akceptování rodiči, protože ti mají jisté představy, které nemusí být naplněny. V tomto případě je vhodným řešením pěstounská péče, tedy volnější forma náhradní rodinné péče, kdy náhradní rodiče na sebe nepřebírají všechny práva a povinnosti rodičů skutečných, nýbrž poskytují dítěti jakýsi azyl, místo, kde může rozvíjet své schopnosti a dovednosti (stejně tak jako svou osobnost).

Dalším věkovým limitem pro umístování dětí do náhradních rodin, je období mezi jedenáctým a dvanáctým rokem života dítěte. Podle Matějčka můžeme jen těžko očekávat spontánní adaptaci na citovou atmosféru rodiny. V těchto případech se umístování do rodiny ani nedoporučuje, naopak je vhodnější preferovat péči ústavní.

6 Co obnáší pobyt dítěte v ústavu od samého narození?

Život dítěte, kterého se biologická rodina vzdá, začíná v prostředí kojeneckého ústavu, kde jsou uspokojovány pouze základní biologické potřeby dítěte. Podněty, pocit bezpečí, potřeba připoutání k blízké osobě jsou zde však téměř nemožné. Následky nedostupnosti těchto druhů podnětů vedou ve velké většině u dětí v podobných zařízeních k citové deprivaci¹ (důsledky deprivace můžeme pozorovat například v opožďování psychomotorického vývoje dítěte, v různých poruchách chování, v obtížích v sociálním začleňování, atd. I když je podobný život velice omezený proti prostředí skutečné rodiny (ať již biologické nebo náhradní) vzniká tu jisté pouto dítěte na ošetřující personál, pracovníky ústavu, s vrstevníky. V případě, že se dítěti nepodaří zajisti náhradní rodinnou péči, putuje po třetím roce života do dětského domova, kde se všechny vazby přetrhávají a dítě si musí zvykat na nové prostředí – tímto se dále prohlubuje deprivací syndrom.

V dětském domově se dítě setkává s velkým počtem pracovníků, skutečné zázemí však chybí. Při nástupu do školy se nejmarkantněji projevují důsledky ústavní výchovy v podobě poruch chování, malé motivace a zájmu o školní výuku, což vede k potížím ve škole. Díky problémům ve škole, bývá mnoho dětí diagnostikováno jako mentálně retardované. Další vzdělávání je rozhodnutím ředitele ústavu. Většinou jsou děti umisťovány do odborných učilišť s internátem, kde si musí hledat nové vazby. Tady jsou vazby volnější, dítě hledá nové vztahy v okolí vrstevníků.

Dalším velkým problémem je setkávání se dětí s různými kázeňskými problémy (jedná se o mladé se závažnou kriminalitou). Umístění dítěte do výchovného ústavu není často poslední. Struktura ústavní výchovy umožňuje přesuny dětí během života.

¹ „Psychická deprivace je stav, který vzniká v důsledku životních situací, kdy nejsou uspokojovány základní psychické potřeby v dostatečné míře nebo po dosti dlouhou dobu.“ Matějček, Psychická deprivace v dětství, str. 17

Umístění do dětského výchovného ústavu vede k dalšímu umístění do výchovného ústavu pro mládež.

Ústavní výchova končí v osmnácti (popř. v devatenácti) letech. Problém odchodu dětí nebyl donedávna řešen vůbec. V posledních letech vzniká síť následné péče v podobě rezidenčních zařízení, domů na půli cesty, iniciativu projevují také někteří ředitelé domovů, kteří hledají byty, staví pokoje atd. Problém nespočívá pouze v bytové otázce. Dítě v běžné rodině má nadále podporu jak materiální, tak citovou i výchovnou. Dítě z domova potřebuje podporu možná ještě větší, zákonem však tato podpora není garantována.

7 Děti vhodné pro zařazení do systému náhradní rodinné péče

Děti vhodné pro osvojení jsou ty, u kterých se předpokládá méně problematický zdravotní a psychomotorický vývoj, a hlavně ty, které je možno předat do náhradní rodinné péče především v ranném věku, je-li vyřešen právní vztah s původní rodinou. Toto se děje několika způsoby:

K osvojení se vyžaduje souhlas zákonného zástupce, kterými jsou zpravidla jeho rodiče, pokud ovšem nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům. Pokud dítě nemá právního zástupce alespoň v jednom z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě zastupovat v řízení o osvojení.

Je možné osvojit dítě, pokud soud vysloví tzv. kvalifikovaný nezájem. V případě, že jsou zákonnými zástupci dítěte jeho rodiče, jejich souhlasu s osvojením dítěte není potřeba, jestliže po dobu nejméně šesti měsíců neprojeví opravdový zájem o dítě nebo po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojeví o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila žádná závažná skutečnost.

V neposlední řadě lze také osvojit dítě, jestliže jeho rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, tzn. došlo tak k právnímu uvolnění dítěte. Tento postup přichází v úvahu zejména v případech, kdy rodiče zneužívají rodičovských práv nebo závažným způsobem zneužívají své povinnosti.

Děti vhodné pro pěstounskou péči jsou zejména ty sociálně osiřelé. Potřebují nejen trvalou individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Jedná se většinou o děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, starší děti, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika (u nás se převážně jedná o romské děti). Patří sem také skupiny dětí, u kterých brání osvojení právní překážky, hlavně nesouhlas rodičů. V těchto případech probíhá obvykle řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče za účasti rodičů nebo je možné, aby nejprve proběhlo řízení o

zbavení rodičů rodičovské zodpovědnosti (jsou-li k tomu potřebné předpoklady) a dítě může být svěřeno do pěstounské péče bez jejich účasti.

Pokud je dítě ve věku, kdy je schopno posoudit obsah pěstounské péče, musí se brát v potaz také jeho názor.

Je velice náročným úkolem přijmout do rodiny starší nebo postižené dítě, proto to vyžaduje od budoucích pěstounů především trpělivost a odhodlanost čelit případným obtížím, jak ze strany dítěte, tak jeho biologické rodiny. Přijetí postiženého dítěte vyžaduje též od pěstounů znalost problematiky konkrétního postižení, informovanost o zdravotním stavu a vývoji a v neposlední řadě také reálné představy o jeho potřebách, možnostech a vývojových odchylkách.

8 Náhradní rodinná péče

Podle našeho zákona o rodině a zákona o sociálně-právní ochraně dětí zodpovídá za každé dítě jeho zákonný zástupce, zpravidla jeho rodiče. Pokud však dítě nemá ani v jednom rodiči zákonného zástupce, je mu přidělen opatrovník, který jej zastupuje. Právě proto je role těch, kteří zastupují děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, velice důležitým a nelehkým úkolem.

8.1 Poruchy rodičovství či rodiny, jako základní příčina odchodu dětí mimo biologickou rodinu

Pro většinu lidí je rodičovství naprosto přirozenou součástí života. Existuje však mnoho vlivů, které působí negativně na schopnost přijmout a zvládat rodičovskou roli.

Poruchy rodičovství můžeme třídit několikerým způsobem.

Matějček a Dunovský tvrdili, že „poruchy vznikají tím, že rodiče nemohou, neumějí nebo nechtějí dělat to, co je pro zdárný vývoj dítěte potřebné.“²

Rodiče se o dítě nemohou starat

Důvody spočívají v nepříznivých přírodních podmínkách a situacích (přírodní katastrofy, devastace prostředí), v poruchách fungování celé společnosti (válka, bída, hladomor) a při narušení celého rodinného systému (nemoc, úmrtí, invalidita, nepříznivý zdravotní stav dítěte, který mu zabraňuje žít doma).

Rodiče se neumějí či nedovedou starat o dítě

Jde o situace, kdy rodiče nejsou schopni zabezpečit dětem alespoň přiměřený vývoj a uspokojit jejich základní potřeby z důvodu vlastní nezralosti, neschopnosti vyrovnat se se zvláštními situacemi jako je mimomanželské narození dítěte, handicapované dítě, dítě přijaté do náhradní rodiny a situace, kdy nejsou schopni

² Dunovský, Dítě a poruchy rodiny, s.112

přijmout základní společenské normy (děti dětí). Částečně sem lze zařadit i situaci dětí rozvádějících se či rozvedených rodičů, kteří nevědí, jak si počínat v těchto konfliktních podmínkách, situace, kdy rodiče dětem ubližují a používají je jako nástroj pro svou nenávisť a odpor vůči druhému rodiči. Patří sem i situace, kdy se rodič nemůže o své dítě starat, neboť druhým rodičem, který má dítě ve své péči je mu v tom zabraňováno.

Rodiče se nechtějí o dítě starat

Příčiny spočívají v poruchách osobnosti rodičů (disharmonická osobnost, psychopatie, maladaptace), kteří si náležitě neplní rodičovské povinnosti. Zájem rodičů není dobrý, někdy je až hostilní. Rodiče neposkytují dětem potřebnou péči, v některých případech je opouštějí. Péči o dítě lze hodnotit jako nedostatečnou, žádnou nebo škodlivou a lze ji označit jako zanedbávání dítěte jak v oblasti somatické, tak psychické.

Rodiče dítě týrají a zneužívají

Rodiče mají k dětem nepřátelský až hostilní vztah, vědomě jim ubližují, týrají je a zneužívají. Děti jsou ohroženy na fyzickém i duševním zdraví. Takové zacházení může vést až k smrti dítěte.

Rodiče se o dítě nadměrně starají

Dítěti se dostává větší pozornosti než je třeba. „Nadměrná péče a zájem o ně vede k rozmazlování, nepřipravenosti na samostatný život, nerespektování druhých apod.“³

8.2 Typy náhradní rodinné péče

8.2.1 Osvojení

Osvojení je právně zakotveno v § 63 - §73 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím musí uplynout nejméně tři měsíce, po které zájemce o dítě pečuje na své náklady (říká se tomu „předadopční péče“).

³ Dunovský, Dítě a poruchy rodiny, s.139

Rozlišujeme dva druhy osvojení, a to osvojení zrušitelné a osvojení nezrušitelné.

Osvojení zrušitelné, nebo také prosté, obyčejné, je typ osvojení, kdy se osvojitelé nezapisují do matriky jako rodiče. Tento druh osvojení může být soudem zrušen z důležitých důvodů a na návrh osvojence nebo osvojitele. Osvojení prosté může být změněno v osvojení nezrušitelné, nikoliv však naopak.

Osvojení nezrušitelné je zakotveno v §74 - §77 zákona o rodině a od zrušitelného osvojení se odlišuje tím, že osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni v matrice místo rodičů osvojence. Zápisem osvojitele do matriky místo rodiče osvojence je sledován cíl prohloubit i v tomto směru poměr mezi osvojitelem a osvojencem a přiblížit jej co nejvíce poměru pokrevního rodiče a dítěte. Pro nezrušitelné osvojení je stanovena minimální věková hranice osvojovaného dítěte jeden rok. Toto osvojení nelze zrušit.

Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné děti a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by bylo jeho rodiči. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Vzájemná práva mezi osvojencem a původní rodinnou osvojením zanikají.

Dítě získává příjmení nových rodičů, přičemž vztah mezi dítětem a příbuznými osvojitelů je příbuzenský. Osvojit lze pouze dítě nezletilé a mezi osvojencem a osvojitelem musí být přiměřený věkový rozdíl.

Osvojení je nejvýznamnějším institutem, který podstatně mění vazby dítěte s jeho pokrevními rodiči. Z poslání a účelu osvojení vyplývá, že tato forma náhradní rodinné péče je nejpríznivěji zabezpečena tehdy, když se dítě osvojením dostává do úplné rodiny, ve které bude mít oba rodiče.

Osvojením rozumíme úplné začlenění dítěte do nové rodiny. I když ve většině zemí je osvojení chápáno až jako poslední možnost pro děti bez rodičů, je ve skutečnosti lepším a vhodnějším způsobem, jak zabezpečit řádný vývoj dítěte, než jeho umístění v zařízeních ústavní výchovy. Článek 21 Úmluvy o právech dítěte dává sice přednost umístění osvojeného dítěte v zemi jeho původu, neodmítá však ani adopce do ciziny, pokud není možné najít náhradní rodinu či vhodné zařízení pro umístění dítěte v jeho vlasti, a toto řešení se jeví pro dítě jako nejvhodnější. Pokud dojde

k osvojení dítěte rodiči, pohlíží se na ně jako na rodiče dítěte a na jejich rodiče jako na prarodiče dítěte a v případě, že osvojitelský pár má vlastní děti, jsou ve vztahu k osvojenému dítěti sourozenci. Osvojenému dítěti se v důsledku osvojení mění příjmení z původního na příjmení jeho osvojitelů. Pokud navíc dochází k nezrušitelnému osvojení, jsou osvojitelé zapsáni v matrice a dítě obdrží nový rodný list.

K tomu, aby mohlo osvojení zdárně proběhnout, musí příslušný orgán zjistit všechny informace, týkající se osvojitele dítěte a jeho rodiny. Patří sem zejména otázky vztahující se k osobnosti, zdraví a finanční situaci osvojitele, jeho rodinnému životu, schopnosti vychovávat dítě. Zcela jistě by stranou nemělo zůstat zjištění, co vede osvojitele k tomu, aby dítě osvojil, dále v případě že o osvojení žádá pouze jeden z manželů, zjištění, proč druhý manžel svou žádost nepřipojil. Důležité je také posouzení vzájemné vhodnosti dítěte a osvojitele a doby, kterou strávilo dítě v péči osvojitele. Zkoumání těchto otázek by ale na druhou stranu nemělo představovat zdoluhavý byrokratický proces, stejně jako by nemělo prodlužovat dobu řízení, která svěřením dítěte do adopční péče předchází. Bohužel tento fakt je v současnosti terčem kritiky. Právě byrokratické bariéry způsobují velké prodlevy a čekání na umístění dítěte do rodiny.

8.2.2 Osvojení dítěte do ciziny – mezinárodní osvojení

Tato forma náhradní rodinné péče je možným řešením v případě, že se nepodaří dítěti najít osvojitelskou rodinu v zemi původu.

Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29.5.1993. V České republice vstoupila tato úmluva v platnost 1.6.2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, umožňuje osvojení dětí do ciziny i z ciziny.

Haagská úmluva stanovuje postup při osvojování dítěte do zahraničí, vymezuje povinnosti a kompetence zainteresovaných institucí a definuje právo dítěte na přednostní osvojení v zemi původu, zaručuje anonymitu biologickým rodičům a vylučuje zisky z adopcí. Nařizuje také signatářským zemím, aby na svém území

určily ústřední orgán, který bude zodpovědný za osvojení dětí. U nás tuto funkci plní Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí v Brně. Jeho úkolem je mimo jiné spolupracovat s orgány nebo jinými subjekty, které jsou obdobnou činností pověřeny v cizině. Úřad také zajišťuje informace o tom, do jaké rodiny dítě v cizině půjde s možností dodatečného získání informací o rodinném prostředí dítěte, které už u budoucích osvojitelů žije. Zprostředkování osvojení do ciziny je v souladu s uvedenou Úmluvou garantováno státem. Touto cestou tak během roku 2000-2001 našlo přes 50 dětí z České republiky nový domov v Dánsku, Francii atd. Počet žadatelů z ciziny stále přibývá.

8.2.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče je upravena v § 45a-45d zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče, o zařízení pro výkon pěstounské péče) a v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších právních předpisů (dávky pěstounské péče) a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů).

Do pěstounské péče se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěřeni vyžaduje. Je to druh státem garantované a kontrolované formy náhradní rodinné péče. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Je-li dítě svěřeno do pěstounské péče ve věku, kdy je schopno posoudit její obsah, má být zjištěno také jeho vyjádření.

Svazek pěstounů s dítětem je podstatně volnější než je tomu při osvojení. Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstouny a jejich příbuznými. Nejsou sice podloženy právními normami, přesto se tyto vztahy obvykle neformálně vytvářejí a udržují.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Ten je taky oprávněn stanovit pěstounům povinnost podávat soudu pravidelné zprávy o výkonu pěstounské péče. Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti

rodičů. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech, neboť toto právo náleží nadále rodičům, pokud nejsou v rodičovské zodpovědnosti omezeni, zbaveni nebo je její výkon pozastaven. Takže např. k vyřízení cestovního dokladu je třeba, aby pěstoun zažádal o souhlas zákonného zástupce dítěte. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu. V komunikaci se zákonnými zástupci dítěte pomáhají pěstounům sociální pracovníci příslušného obecního úřadu.

Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti. Ta u dětí svěřeným do pěstounské péče náleží nadále rodičům nebo jiným osobám povinným výživou k dítěti, které určí soud.

Dítěti v pěstounské péči zůstává příjmení po vlastních rodičích. V některých případech je později možné jej změnit. Pěstounská péče se vykonává buď v domácnosti pěstouna/pěstounů, nebo se k výkonu pěstounské péče zřizují zařízení pro výkon pěstounské péče. Tato zařízení mohou zřizovat obce, kraje i nestátní subjekty, jako např. SOS sdružení dětských vesniček.

Dítěti v pěstounské péči náleží podle zákona o státní sociální podpoře příspěvek na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči a pěstounovi za výkon pěstounské péče měsíční odměna za každé svěřené dítě. Vedle těchto dvou dávek se pěstounům poskytuje podle zákona o státní sociální podpoře též příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla (při péči o nejméně 4 děti). Vykonávali pěstoun pěstounskou péči v zařízení pro výkon pěstounské péče, je odměňován podle zákona o sociálně - právní ochraně dětí (§ 46).

Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte, tj. v 18 letech. Může být ovšem také z důležitých důvodů rozhodnutím soudu zrušena. Pěstounská péče je zrušena vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

Je třeba počítat s tím, že pěstouni nežijí na rozdíl od osvojitelů v anonymitě a jejich adresa je biologickým rodičům dítěte známa z doručených rozhodnutí. Styk původních rodičů s dítětem tak není vyloučen - někdy ho však lze i rozhodnutím soudu podstatně omezit. Na druhou stranu lze z chování rodiče během pobytu dítěte

v ústavním zařízení přibližně usuzovat jeho další možné projevy, až bude dítě svěřeno do náhradní rodinné výchovy (zda bude za dítětem dojíždět, zda bude agresivní ...). V poslední době se odborníci zabývají potřebou vzniku nových forem pěstounské péče jako alternativy k řešení situace dítěte jeho umístěním do dětského domova. Do budoucna by tento způsob náhradní rodinné výchovy měl být více provázán s účastí biologické rodiny dítěte.

8.2.4 Poručenství

Tento institut vnesla do právní úpravy novela zákona o rodině z roku 1998. Poručenství do značné míry může plnit funkci náhradní rodinné výchovy, i když hlavním společenským účelem tohoto institutu je ochrana nezletilého dítěte pro jeho specifické postavení, kdy nemá plnou způsobilost k právním úkonům s ohledem na svůj věk.

Soud (příslušný je okresní soud v místě, kde má dítě bydliště) ustanoví dítěti poručníka v případě, kdy:

- rodiče dítěte zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti
- byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (a proto nejsou nositeli rodičovské zodpovědnosti).

Poručník bude dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho záležitosti místo rodičů. Poručník tak vykonává všechna práva a povinnosti, která jinak náleží rodičům. Jde tedy vlastně o výkon rodičovské zodpovědnosti.

Mezi poručníkem a dítětem však ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem (jako je tomu např. u osvojení). Poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost a je pod pravidelným dohledem soudu. Tomu je také povinen podávat zprávy o osobě poručence, zpravidla v ročních intervalech. Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem. Touto podstatnou věcí je třeba rozumět zejména vzdělávání poručence, tedy přípravu na budoucí povolání, souhlas k lékařskému zákroku, který není neodkladný, dlouhodobější vycestování poručence do zahraničí, a samozřejmě otázky nakládání s

majetkem poručenice. Pokud by poručník rozhodl bez schválení soudu, je toto rozhodnutí neplatné. Soud může svým rozhodnutím záměr poručníka schválit nebo zamítnout, nemůže jej však změnit, rozšiřovat nebo omezovat. Poručník se může proti zamítnutí odvolat. Po skončení poručenství je poručník povinen do dvou měsíců předložit soudu závěrečný účet.

Zákon o rodině dále upřesňuje osobu, která je v konkrétním případě ustanovována za poručníka. Přednost se dává zásadně osobě fyzické, a to v první řadě tomu, koho doporučili rodiče (nesmí to být ale v rozporu se zájmem dítěte). Nebyl-li nikdo takto doporučen, soud ustanoví někoho z příbuzných a nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině. Dále se výběr vhodné osoby může provést z evidence žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči. Přičemž poručníky nezletilého dítěte mohou být ustanoveni i manželé. Až tehdy, nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Osobní péče o dítě sice není nutnou součástí institutu poručenství (dítě např. může mít nařízenou ústavní výchovu, pěstounskou péči apod.). Pokud však poručník péči o dítě osobně vykonává, považuje se z důvodu vyplácení dávek státní sociální podpory za pěstouna a má tak nárok na stejné hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších právních předpisů).

Poručenství zaniká ze zákona, jakmile poručenec dosáhne zletilosti. Není tu třeba zvláštního rozhodnutí soudu.

Kdybychom na závěr porovnali institut poručenství z hlediska práv a povinností poručníka ve vztahu k ostatním druhům náhradní rodinné výchovy, tak poručenství je zjednodušeně o něco „nadřazeno“ pěstounské péči, kdy poručník na rozdíl od pěstouna je zákonným zástupcem dítěte. To sebou nese i výhody vyloučení možného rizika zásahů biologického rodiče dítěte. Poručník však nedosahuje postavení osvojitele. Zatímco při rozhodování o podstatných záležitostech dítěte pěstoun žádá o souhlas biologického rodiče, poručník soud, tak osvojitel rozhoduje sám a nepotřebuje svolení nikoho jiného.

8.2.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí účinná od 1. 6. 2006 přinesla novou formu náhradní rodinné péče - pěstounská péče na přechodnou dobu. Jak z názvu vyplývá, jde o určitý dočasný pobyt dítěte v pěstounské rodině.

Zákon o rodině přesně definuje, kdy je možné, aby soud rozhodl o této formě náhradní rodinné péče. Pěstounská péče na přechodnou dobu je určena:

- a) pro děti, které po určitou dobu nemůže rodič ze závažných důvodů vychovávat
- b) pro děti do doby kdy je možné získat souhlas biologického rodiče k osvojení (tzv. blanketový souhlas po 6 týdnech od narození dítěte)
- c) pro děti po dobu než je vydané pravomocné rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení (soud rozhodne, že u biologických rodičů není tzv. kvalifikovaný nebo žádný zájem).

Po uplynutí těchto skutečností děti odcházejí od pěstounů zpět do biologické rodiny, osvojení nebo jiné pěstounské rodiny.

Pouze po dobu, kdy je dítě v péči pěstounů na přechodnou dobu, mají pěstouni nárok na dávky pěstounské péče státní sociální podpory.

Jedná se o novou formu náhradní rodinné péče, která klade na budoucí pěstouny velké nároky - ohledně výchovných zkušeností, ale i jejich finančního zajištění po dobu, po kterou nebude v rodině žádné dítě.

8.2.6 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby než rodiče, tato osoba musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Důvody pro takové řešení jsou různé, nejčastěji jde o nemoc rodičů, jejich výkon trestu odnětí svobody či pobyt v cizině. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost příbuznému dítěte (v praxi se jedná nejčastěji o prarodiče dítěte). Soud vždy také rozhoduje o rozsahu práv a povinností k dítěti. Rodiče zůstávají zásadně nadále zákonnými zástupci dítěte.

8.2.7 Hostitelská péče

Hostitelská péče (nebo taky se užívá název zástupná péče) je zvláštní forma pěstounské péče, kdy děti z dětských domovů jezdí na návštěvy (víkendy, prázdniny) do rodin. Tyto návštěvy umožňují dětem, které z nějakého důvodu nejsou nahlášené do náhradní rodinné péče (ve většině případů jsou to děti staršího věku, které nejsou právně volné a udržují kontakt se svými biologickými rodiči), aby navázaly nové přátelské vztahy a podívaly se do fungujících rodin.

Hostitelská péče je vhodná pouze pro některé děti, a to především děti školního věku, které dokážou pochopit, že se bude jednat pouze o dočasné pobyty. Toto si musí rovněž uvědomit rodiny, které nabízejí tuto formu pomoci.

Přímo pojem hostitelská péče není zákonem upraven. Děti jsou do rodin pouštěny ředitelem dětského domova na základě souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností příslušného podle trvalého bydliště dítěte (ten také může provést sociální šetření, kam má být dítě propuštěno či požadovat před vydáním souhlasu další podklady). Pokud je místo trvalého pobytu dítěte odlišné od místa trvalého pobytu rodiny či fyzické osoby, kam má jít dítě na návštěvu, může obecní úřad vydat písemný souhlas až po vyjádření obecního úřadu obce s rozšířenou působností příslušného podle trvalého bydliště rodiny či fyzické osoby.

9 Proces umisťování dětí do náhradní rodinné péče

9.1 Žádost o náhradní rodinnou péči

Svěření dítěte do náhradní rodinné péče může být buď formou osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům (biologičtí rodiče nejsou účastníky řízení o osvojení) nebo svěření dítěte do pěstounské péče nebo péče poručnické. Zprostředkování náhradní rodinné péče se řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákonem o rodině. Ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí vyplývá, že zprostředkování náhradní rodinné péče (osvojení nebo pěstounské péče) v rámci České republiky je pouze v kompetenci krajských úřadů, Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV) a Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně. Krajské úřady a MPSV zprostředkovávají osvojení a pěstounskou péči v rámci České republiky, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně zprostředkovává osvojení dětí do ciziny a osvojení dětí z ciziny do České republiky.

Žádost o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče může podat fyzická osoba, která je občanem České republiky a má na jejím území trvalý pobyt, nebo cizinec, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt, nebo který je podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců, hlášen k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů. Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností dle trvalého místa bydliště žadatelů. Obecní úřad s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci žadatelů a ta musí obsahovat :

- žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovi osobní údaje
- doklad o státním občanství
- opis z evidence Rejstříku trestů
- zprávu o zdravotním stavu
- údaje o ekonomických a sociálních poměrech
- písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny
- stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče

Obecní úřad postoupí v kopii spisovou dokumentaci žadatelů příslušnému krajskému úřadu. Krajský úřad zajistí psychologické vyšetření žadatelů, dále zajistí posouzení zdravotního stavu žadatelů posuzujícím lékařem, provede odborné posouzení a ve správním řízení vydá rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatelů do evidence žadatelů vhodných pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.

V rozhodnutí o zařazení žadatelů do evidence vhodných pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče může být žadatelům uložena povinnost zúčastnit se přípravy fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny, která se žadatelům neukládá pouze ve výjimečných případech, např. mají již dítě v osvojení nebo pěstounské péči a mají zkušenosti s výchovou těchto dětí, péči bez problémů zvládají, znají problematiku dětí vhodných do náhradní rodinné péče. Dále se žadatelům v rozhodnutí ukládá povinnost nahlásit všechny změny, které jsou důležité pro zprostředkování náhradní rodinné péče. Přípravu fyzických osob před přijetím dítěte do rodiny zajišťují příslušné obecní úřady (orgán sociálně – právní ochrany dětí) obce s rozšířenou působností dle trvalého místa bydliště žadatelů.

Pokud příslušný krajský úřad nezprostředkuje žadatelům náhradní rodinnou péči do 12 kalendářních měsíců od právní moci zařazení žadatelů do evidence, je povinen postoupit kopii spisové dokumentace do evidence MPSV. Dále zprostředkování provádí jak krajské úřady, tak i MPSV.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností dále vede i evidenci dětí vhodných pro svěření do osvojení nebo pěstounské péče. Spisová dokumentace dítěte musí obsahovat:

- osobní údaje
- doklad o státním občanství
- údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, popřípadě prarodičů
- doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení (písemný souhlas rodičů s osvojením dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům, nebo soudem vyslovený nezájem rodičů)
- rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte, bylo-li vydáno
- zprávu o zdravotním stavu dítěte a jeho vývoji

Obecní úřad obce s rozšířenou působností postoupí v kopii spisovou dokumentaci dítěte na příslušný krajský úřad, který si může doplnit dokumentaci o další potřebné informace, které jsou důležité pro zprostředkování náhradní rodinné péče.

Za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče na krajském úřadě je svoláván úředník (také z orgánu sociálně – právní ochrany dětí) pro náhradní rodinnou péči, který vyhledává pro konkrétní dítě vhodné náhradní rodiče. Vytipování budoucí osvojitelé nebo pěstouni obdrží písemné oznámení o vytipování, na základě kterého mají právo se s dítětem seznámit. Pokud mají zájem převzít dítě do náhradní rodinné péče musí do 30 dnů ode dne doručení oznámení o dítě požádat příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností dle trvalého místa bydliště dítěte. Teprve na základě rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo pěstounů mohou dítě převzít do své péče.

Pokud se nepodaří dítěti zprostředkovat náhradní rodinnou péči do 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence, postoupí krajský úřad kopii spisové dokumentace dítěte do evidence ministerstva. Dále vhodnou náhradní rodinu pro dítě vyhledává nejen krajský úřad, ale i ministerstvo.

Zákon o rodině připouští mimo osvojení dítěte bez vztahu k určitým osvojitelům i osvojení dítěte se vztahem k určitým osvojitelům. V tomto případě musí zákonní zástupci dítěte dát svůj souhlas k určitým osvojitelům před příslušným soudem. Z toho vyplývá, že biologičtí rodiče osobně znají náhradní rodiče, vědí komu bylo dítě svěřeno do osvojení. Tato forma osvojení přináší velká rizika, a to jak pro dítě, tak i pro osvojitele.

9.2 Postup po postoupení žádosti na krajský úřad

Krajský úřad podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů, provádí odborné posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči, a poté rozhoduje o jejich zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny.

Odborné posouzení podle § 27 zákona o sociálně – právní ochraně dětí od 1. 6. 2006 zahrnuje několik položek:

a) zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druhá dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost - přitom za bezúhonného se nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte

b) posouzení charakteristiky osobnosti, psychického stavu, zdravotního stavu (jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě), předpokladů vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěřením do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěřením do pěstounské péče

c) vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny (jsou-li děti vzhledem k jejich věku a rozumového vyjádření takového vyjádření schopny)

d) posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny

e) zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny

f) u žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu odborné posouzení navíc zahrnuje zhodnocení speciální přípravy určené pro žadatele o tuto formu náhradní rodinné péče a posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.

Při odborném posouzení vycházejí pracovníci náhradní rodinné péče krajského úřadu jednak z podkladů obsažených ve spisové dokumentaci postoupené obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, z posouzení psychického a zdravotního stavu žadatelů psychologem a lékařem krajského úřadu a z výstupů z kurzu přípravy, které se žadatelé v průběhu posouzení zúčastní, popř. je potřeba doplnit ještě některé další podklady pro rozhodnutí.

Nejdříve tedy bude žadatel pozván k psychologickému posouzení, v němž budou shrnuty zkušenosti jeho života, dětství, manželství a jeho stabilita, vlastnosti, rodičovské postoje, důvody, které žadatele přivedly k přijetí opuštěného dítěte, případně postoje jeho vlastních dětí apod.

Psychologické vyšetření probíhá na pracovišti náhradní rodinné péče krajského úřadu během nejméně dvou setkání. První trvá zhruba 3-4 hodiny a jeho součástí je úvodní asi hodinový rozhovor a vyplňování testů. Druhé setkání probíhá volněji, formou besedy a účastní se ho většinou tři páry žadatelů. Někdy je s žadateli domluven další termín setkání, návštěva s dítětem či naopak návštěva psychologa a sociální pracovnice krajského úřadu v místě bydliště žadatelů. Nejčastěji v rámci druhé části psychologického vyšetření jsou žadatelé seznámeni s výsledky a závěry tohoto vyšetření.

V průběhu psychologického vyšetření bývá rozhodnuto, zda se bude žadatel účastnit kurzu přípravy či nikoliv. Posláním přípravného kurzu je poskytnout budoucím osvojitelům nebo pěstounům potřebný základ vědomostí o specifických otázkách náhradní rodinné péče, zprostředkovat reálné informace o situaci a potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu a umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte. V rámci kurzu mají žadatelé příležitost setkat se jednak s odborníky a hovořit s nimi o tom, co je zajímavé, ale také se setkat s pěstouny či osvojiteli, kteří sdělí své vlastní zkušenosti a mohou zodpovědět i na případné dotazy.

Kurz probíhá formou přednášek, skupinových diskusí či výcvikových seminářů, a to přibližně v rozsahu nejméně 30 hodin. Přípravu považuje zákon za potřebnou a účelnou pro každého žadatele s výjimkou odůvodněných případů žadatelů. Kurz přípravy se tak neukládá žadatelům, kteří jej v souvislosti s převzetím dítěte již dříve absolvovali. Žadatelům, kteří mají vlastní děti, se většinou ukládá kurz přípravy ve zkráceném rozsahu. To znamená, že se účastní pouze části kurzu zaměřené na problematiku náhradní rodinné péče a nikoliv např. besed s pediatrem.

Po psychologickém vyšetření je spisová dokumentace předána lékaři krajskému úřadu. Ten na základě doložených lékařských zpráv vypracuje zdravotní posudek, zda je po zdravotní stránce žadatel schopen zajistit péči o dítě. Posouzení zdravotního stavu se tedy na rozdíl od psychologického posouzení děje většinou bez osobní přítomnosti. Lékař krajského úřadu si může dožádat některé zdravotní zprávy či vyšetření. Žadatelé o náhradní rodinnou péči pak mají povinnost (§ 53, odst. 4 zákona o sociálně – právní ochraně dětí) podrobit se vyšetření zdravotního stavu, sdělit údaje o zdravotním stavu a popř. sdělit jméno, příjmení a adresu svého ošetřujícího lékaře a název a adresu zdravotnického léčení, v němž se léčí.

Po absolvování kurzu přípravy bude žadatel znovu pozván na krajský úřad, kde bude psychologem a sociální pracovníci seznámen s výsledky odborného posouzení.

Po odborném posouzení se pak vydává rozhodnutí, že žadatelé se zařazují do příslušných evidencí (o osvojení, pěstounskou péči). Jenom pro upřesnění, na vydání tohoto rozhodnutí se nevztahují lhůty správního řádu. To znamená, že po postoupení žádosti na krajský úřad se nemusí rozhodnout do 30, popř. 60 dnů, jak je tomu u jiných správních řízení. Rozhodnutí se vydává neprodleně po odborném posouzení, a to se provede do 30 dnů od zjištění všech potřebných skutečností.

Pokud je vydáno kladné rozhodnutí, stanovuje se žadatelům o náhradní rodinnou péči povinnost, aby krajskému úřadu hlásili všechny změny rozhodné pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, a to do 15 dnů od jejich vzniku. Tím je myšlena změna bydliště, telefonu, zdravotního stavu, rodinných poměrů atd.

Rychlost vyřizování žádosti o náhradní rodinnou péči (tzn. od podání žádosti na městském úřadu až po vydání rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči krajským úřadem) záleží jednak na tom, jak rychle žadatelé doloží požadované podklady, jak rychle obecní úřad obce s rozšířenou působností shromáždí údaje, provede sociální šetření a postoupí spisovou dokumentaci na krajský úřad a dále pak na průběhu psychologického, zdravotního posouzení na krajském úřadu a průběhu kurzu přípravy.

9.3 Přerušení řízení o zařazení žadatele do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče:

Krajský úřad může v určitých zákonem stanovených případech přerušit řízení (tzn. že se nevydává kladné ani zamítavé rozhodnutí). Je to např. v případech, kdy žadatelé o takovéto přerušení sami požádají (např. žena v průběhu vyřizování žádosti zjistí, že je gravidní) nebo je proti žadateli či jeho manželovi, druhovi či jiné osobě tvořící s žadatelem společnou domácnost vedeno trestné řízení nebo krajský úřad zjistí na straně žadatele důvody bránící jeho odbornému posouzení.

9.4 Obdržení rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči

Po kurzu přípravy nastává období očekávání, které může trvat různě dlouho. Záleží to především na tom, jaké žadatel o náhradní rodinnou péči uvedl představy o dítěti. Každý kraj má také různou dobu čekání. Požadavky na děti jsou mnohdy vyšší, než mohou splňovat opuštěné děti, které potřebují rodinu. V současné době je méně dětí, které mohou být osvojeny, a více těch, které jsou vhodné do pěstounské péče. Naopak je však více žadatelů o osvojení než o pěstounskou péči. I když v poslední době se počet zájemců o pěstounskou péči zvýšil. Rovněž mezi zájemce o osvojení už nepatří zpravidla bezdětné manželské páry, ale přibývají rodiny s vlastními dětmi.

Rozhodně se nedoporučuje navštěvovat kojenecké ústavu nebo dětské domovy za účelem „vybrání si“ vhodného dítěte, protože hrozí nebezpečí zklamání jak konkrétních dětí, tak žadatelů samotných. Děti, které náhradní rodinnou péči aktuálně potřebují, by měly být okamžitě nahlášeny do příslušné evidence a vhodná rodina se pro ně již hledá. Děti, které do náhradní rodinné péče vhodné nejsou, bývají z podobných návštěv dospělých jen zklamané, protože je opět „nikdo nechtěl“.

Úspěšné přijetí dítěte a jeho další harmonický vývoj bude velmi záležet na tom, jak bude žadatel připraven je přijmout, v jakém prostředí bude vyrůstat, jaká bude atmosféra rodiny.

10 Ústavní výchova

10.1 Resorty spravující jednotlivá zařízení ústavní výchovy

V oblasti ústavní výchovy v naší republice plní úkoly tři ústřední orgány státní správy. To svědčí o vyspělém a propracovaném systému společenské péče, ale může to být též zdrojem komunikačních šumů, mezi jednotlivými orgány státní správy či případně nejasností, kam přesně je směřována zodpovědnost v určitých komplikovanějších případech. Tato komplexnost péče též komplikuje jakékoliv změny celkového systému.

- **Ministerstvo zdravotnictví České republiky** zajišťuje péči o děti od narození do tří let v kojeneckých ústavech a dětských domovech od jednoho do tří let. Děti do jednoho roku bývají umístovány do kojeneckých ústavů, od jednoho do tří let pak do dětských domovů.

Kojenecké ústavy podle § 20 vyhlášky č. 242/1991 Sb. (v platném znění) poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, jejichž vývoj je v domácím prostředí značně ohrožen nevhodným domácím prostředím. Odtud poté děti putují dále po dosažení jednoho roku života. Součástí poskytované péče je i výchovná sociální péče. Důvody pro přijetí do kojeneckého ústavu jsou různé. Kromě medicínských důvodů se velice často jedná o důvody sociální (opuštěné, týrané a zanedbávané děti) a ekonomické. Je tu také možnost krátkodobých pobytů pro matky s dětmi, které se ocitly v obtížných situacích. Výše uvedená vyhláška mimo jiné uvádí, že nové kojenecké ústavy se již nezřizují.

Dětské domovy do tří let podle téhož právního ustanovení poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, o které nemá kdo pečovat nebo kterým ze sociálních důvodů nelze zajistit péči ve vlastní rodině, popřípadě v náhradní rodině, a to ve věku od jednoho do tří let. Je však možné ji ze zdravotních a sociálních důvodů poskytovat i starším dětem – v resortu ministerstva zdravotnictví tak mohou být umístěny děti až do pěti let věku.

Kojenecký ústav a dětský domov do tří let je možno podle místních podmínek sloučit do jednoho společného zařízení. Začlenění kojeneckých ústavů a DD do tří let pod resort ministerstva školství je argumentován tím, že děti v tak nízkém věku potřebují přednostně péči zdravotnickou. Proto i základ personálu tvoří zdravotníci. Paradoxně však medicínské důvody pro přijetí dětí do tohoto typu zařízení nejsou primární. Podle statistik ÚZIS tvoří zhruba polovinu dětí přijatých do těchto typů zařízení důvody sociální a ekonomické.

- **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky** je zodpovědné za chod diagnostických ústavů, dětských domovů od 3 let do 18 let, dětských domovů se školou a výchovných ústavů pro děti a mládež.
- **Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky** se stará o ústavy sociální péče pro výkon ústavní a ochranné výchovy dětí tělesně nebo mentálně postižených.

Dle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR bylo v roce 2005 v ČR 37 kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku. Jejich kapacita je 1987 míst a bylo v nich umístěno 1565 dětí. V průběhu roku 2005 bylo do nich přijato 1847 dětí, nejčastěji ze sociálních důvodů, a propuštěno bylo 1812 dětí, z toho 48% do vlastní rodiny a 36% dětí do náhradní rodinné péče. Dětské domovy a diagnostické výchovné ústavy, jak už jsem uvedla, spadají do kompetence MŠMT. Mezi tato zařízení patří dětský domov, dětský domov se školou, diagnostický ústav a výchovný ústav. Dále sem lze přiřadit středisko výchovné péče, jež slouží jako zařízení preventivně výchovné péče. Účelem dětského domova je pečovat o děti, které nemají nařízenou ústavní výchovu a nemají výrazné poruchy chování. Obvykle jsou v nich umístěny děti ve věku od 3 let do 18 let. Dětské domovy se školou už přijímají děti s nařízenou ústavní výchovou, děti s poruchami chování nebo s potřebou zvláštní výchovné péče. Do tohoto typu zařízení jsou obvykle přijímány děti v době školní docházky (od 6 let do ukončení školy). Výchovný ústav pak obvykle pečuje o tyto děti ve věku od 15 let do 18 let. V roce 2004 bylo v ČR 149 dětských domovů, ve kterých bylo umístěno 4 867 dětí, 24 dětské domovy se školou, kde bylo umístěno 743 dětí , 21 výchovných ústavů, kde bylo umístěno 903 dětí a 14 diagnostických ústavů, kde bylo 501 dětí. Posledním jmenovaným kolektivním zařízením jsou ústavy sociální péče, kde jsou umíst'ovány děti

handicapované (handicapy různého typu – smyslové, motorické, mentální...) a ty spadají do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí.

10.2 Umisťování dětí

Díky roztržitosti systému ústavní výchovy dítěte, jež je umístěno do ústavu krátce po narození a nepodaří se mu zajistit náhradní rodinnou péči, může projít za život minimálně třemi ústavami – dětským domovem pro děti do tří let, diagnostickým ústavem a dětským domovem. V odůvodněných případech může diagnostický ústav, který byl požádán o přijetí dítěte bez závažných poruch chování, umístit dítě do dětského domova nebo dětského domova se školou na základě osobní dokumentace dítěte bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu (toto platí i pro děti, které byly v péči kojeneckého ústavu). Diagnostické ústavy však této možnosti nevyužívají, i přes to že v roce 2004 byla bez komplexního vyšetření umístěna, a to pouze na základě administrativního rozhodnutí z diagnostického ústavu, do jiného výchovného ústavu umístěna třetina dětí přijatých do diagnostického ústavu.

V průběhu školní docházky se dítě vzhledem ke speciálním potřebám ve vzdělávání přearazuje do dalších zařízení – internátních speciálních škol, dětských domovů se školou. V procesu dalšího vzdělávání jsou děti umisťovány do odborných učilišť s internátem. Případný neúspěch dítěte ve škole vede k tomu, že je navraceno zpět do výchovného ústavu, který má učiliště přímo v budově. Děti si tak musí zvykat stále na jiný režim, vychovatele i spoluvychovance, což vede k tomu, že si děti velice špatně mohou tvořit trvalejší a hlubší vztahy. Toto vede k postupnému prohlubování deprivace vedoucí ze života v ústavní výchově.

Děti jsou navíc umisťovány daleko od bydliště rodiny. Vzhledem k tomu, že jsou do podobných zařízení umisťovány děti ze sociálně slabých rodin, nemají tyto rodiny většinou finanční prostředky k tomu, aby své děti navštěvovali, což je dále hodnoceno jako nezáměr o dítě/děti. Umístění dítěte do ústavního zařízení, navíc mimo region trvalého bydliště znemožňuje systematickou sociální práci s biologickými rodiči.

Zařízení ústavní výchovy mají povinnost sledovat právě volné děti pro náhradní rodinnou péči, ne všechny tak důsledně činí. V roce 2004/2005 bylo umístěno do náhradní rodinné péče jen 131 dětí umístěných v zařízeních MŠMT (z toho 6 dětí šlo do osvojení a 125 dětí do pěstounské péče) z celkového počtu 7 590 dětí v těchto zařízeních. Všechny děti, které byly umístěny do náhradní rodinné péče, byly umístěny v dětském domově. Do náhradní rodinné péče nebylo umístěno ani jedno z dětí, které byly předtím v dětském domově se školou, výchovném ústavu s kombinovaným s dětským domovem se školou nebo výchovném ústavu. To také vypovídá o praktické neumístitelnosti dětí s výchovnými problémy do náhradní rodinné péče.

10.3 Problémy zařízení v resortu Ministerstva zdravotnictví

Maximální doba strávená v tomto typu zařízení by podle odborníků neměla přesáhnout dobu tří měsíců. Ve skutečnosti však asi 66 procent dětí pobývá v zařízeních ústavní výchovy v resortu Ministerstva zdravotnictví mnohem déle (někdy se uvádí i více než rok). Zdravotnický personál nemá ani základní psychologické vzdělání, není ani stanoven požadavek psychologického vyšetření pro práci s dětmi. Také dochází k častému střídání ošetřujícího personálu. O jedno dítě vyrůstající zde od narození do tří let pečují postupně 28 zdravotních sester – děti podle věku a stupně svého vývoje procházejí asi sedmi různými odděleními, přičemž v každém se střídají čtyři sestry. Na jednu připadá až deset dětí, což neposkytuje dítěti vhodné množství podnětů.

10.4 Problémy v resortu Ministerstva školství

V této oblasti chybí větší diferenciací zařízení, která by zabránila výchově dětí s méně těžkými poruchami chování spolu s dětmi se závažnými poruchami chování – chybí diferenciací zařízení podle přísnosti režimů. Ačkoliv je snaha o přizpůsobení zařízení rodinnému typu, výchova v ústavech nadále zůstává kolektivní záležitostí. Nadále chybí systematická práce s biologickou rodinou za

účelem rychlejšího navrácení dítěte do rodiny. Navíc i počet pracovníků se zdá být nedostačující. Vzhledem k tomu, že se pracovníci střídají po směnách, pečují v danou chvíli jeden vychovatel asi o 10 až 12 dětí. Novela zákona č. 383/2005 Sb. Navíc prodloužila transformační období, během kterého měly být ústavy přestavěny tak, aby splňovaly podmínky zákona – tzn. jde o přestavbu na zařízení rodinného typu s malým počtem dětí ve výchovné skupině – o další tři roky. Řada zařízení požadavky zákona n počet dětí ve výchovných skupinách nesplňuje a má udělenou od MŠMT výjimku.

Ústavy jsou často umístěny mimo městské aglomerace, což snižuje zapojení dětí do běžného života společnosti. Navíc umístění kojeneckých ústavů a dětských domovů v odlehlých místech prakticky znemožňuje práci s rodinou a ohrožuje zachování kontaktu s umístěným dítětem. Toto se dále pojí s ekonomickou stránkou věci, a to, že rodiny velice často nemají prostředky, aby mohly své děti ve vzdálených místech pravidelně navštěvovat.

10.5 Úskalí ústavní výchovy

To, že má Česká republika největší počet umístěných dětí v ústavech, je zcela zřejmé. Od devadesátých let se jejich počet téměř nezměnil. Podle srovnávací studie o počtu dětí do tří let v evropských ústavech připadá ČR na 10 000 dětí 60 dětí v ústavu. Toto číslo je ve srovnání s jinými zeměmi alarmující. Například Slovinsko a Island nemají v ústavu umístěné žádné děti na 10 tisíc dětí v populaci, Velká Británie má 1, Norsko 2 a Rakousko 3 děti v ústavní výchově.⁴ Celkově se v českých ústavech nalézá asi 20 000 dětí.

Ústavní výchova zůstává převažujícím způsobem péče o děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině. Systém náhradní rodinné péče není dostatečně podporován a umístění dítěte do rodiny trvá neúměrně dlouho, jak už jsem se

⁴ Šlesingerová, K. Děti do tří let v evropských ústavech. Náhradní rodinná péče. In Sobotková. Proč je u nás tolik dětí v ústavech a proč jejich počet stále narůstá, Psychologie dnes. 2004, roč. 7, č. 3, s. 22-23.

zmínila výše. Podle mého názoru je to způsobeno nedostatečnou osvětou v této oblasti a také byrokratickými překážkami v procesu náhradní rodinné péče, které dobu čekání prodlužují nesmyslně dlouho.

Bohužel nejčastějším důvodem umístění dítěte bývá špatná sociální situace rodičů, a to asi z padesáti procent. Také nedostatek podpůrných služeb rodině vede k tomu, že jsou děti umisťovány do ústavů ze sociálních důvodů jako je chudoba rodičů, nevhodné bytové podmínky nebo neplnění školní docházky. To také platí v případě nařízení výchovného opatření – dohled nad rodinou, který nebývá doplněn sociální službou.

Nejčastějším řešením krizové situace dítěte je jeho umístění do systému ústavní výchovy, kam putuje velký počet dětí se syndromem CAN – tady se dále prohlubuje deprivace, protože podobná zařízení nejsou schopná nabídnout dítěti odpovídající terapeutickou péči a rehabilitaci. Pokud jsou v rámci rodiny děti ohrožovány jen jedním rodičem, často bývají umisťovány do ústavní výchovy i přes to, že by mu byl druhý rodič schopen nabídnout odpovídající péči. V mnoha případech nařízení

ústavní výchovy neprobíhá souběžně práce s rodinami. Také méně než polovina dětí se vrací zpět do rodiny.

Je nedostatečně prováděno přezkoumávání důvodnosti setrvávání dítěte v ústavní výchově. Sociální pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany mají povinnost navštívit dítě v zařízení ústavní výchovy jednou za šest měsíců. Pracovnice by měla zjišťovat jak se vyvíjí situace kolem dítěte a jestli další setrvání v ústavu je nezbytné. Podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí s platností od 3.1.2006 je ukládáno pracovníkům sociálně-právní ochrany dětí nejméně jednou za tři měsíce navštívit rodiče dítěte, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, a to v období prvních šest měsíců po přijetí dítěte do ústavního zařízení, a poté nejméně jednou za šest měsíců. Orgány sociálně-právní ochrany (dále jen OSPOD) dětí však nemají žádnou zákonnou povinnost pracovat s rodinou, pokud je dítě umístěno do ústavní péče, a snažit se o návrat dítěte z ústavní výchovy do vlastní rodiny. Nemají ani zákonnou povinnost spolupracovat

s pověřenými osobami a dalšími nevládními osobami, které poskytují služby, jež nejsou v kompetenci OSPOD.

V případě, že rodiče jsou ve výkonu trestu odnětí svobody, není ústavní péče o dítě nařizována na určitou dobu. Po návratu z výkonu trestu trvá několik měsíců než proběhne soudní řízení a ústavní výchova je zrušena.

10.6 Statistiky ústavní výchovy

Jak už jsem uvedla, počet dětí v ústavní výchově se od 90.let radikálně nezmenšil. Snižuje se možná počet dětí ve zdravotnických zařízeních ,na druhou stranu se však počet dětí ve školských zařízeních v resortu MŠMT zvyšuje. Podle MPSV je v ústavní péči kolem 20 000 dětí, z toho 10 000 je umístěno v ústavech sociální péče, 7,5 tisíce dětí je ve školských zařízeních jako dětské domovy, dětské výchovné ústavy a diagnostické ústavy a téměř 1,5 tisíce dětí je ve zdravotnických zařízeních (jedná se o kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let). V roce 2004 se nacházelo v ústavních zařízeních v resortu MŠMT 7590 dětí, ústavní výchova byla nařízena u 6354 z nich, ochranná výchova u 94 dětí a na základě předběžného opatření bylo do ústavu umístěno 1063 dětí. Diagnostické ústavy přijaly 2148 dětí, z toho 1259 jich sem bylo umístěno na základě předběžného opatření, 786 mělo nařízeno ústavní výchovu, ochranná výchova byla uložena 22 dětem v diagnostickém ústavu. Do smluvních rodin bylo umístěno z diagnostického ústavu 48 dětí.⁵

Ke konci roku 2004 bylo v ČR 37 kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a v nich bylo umístěno 1570 dětí. V průběhu roku bylo přijato 1871 dětí , nejčastěji ze sociálních důvodů. Ovšem v posledních letech se tento trend začíná měnit, pomalu klesá počet dětí umístěných v kojeneckých ústavech ze sociálních důvodů.

⁵ [http:// www.uzis.cz](http://www.uzis.cz)

Během roku 2004 bylo propuštěno 1887 dětí do některé z forem rodinné péče, zhruba 84 procenta. Podle údajů Ministerstva Spravedlnosti poslaly v roce 2004 soudy do ústavů 1947 dětí, ústavní výchova byla nařízena 1939 dětem. Ochranná výchova byla uložena 18 dětem. Ústavní/ochranná výchova byla zrušena v případě 500 dětí a ve 157 případech byl návrh na zrušení ústavní výchovy zamítnut. Pro srovnání, do pěstounské péče bylo v roce 2004 svěřeno celkem 634 dětí, osvojeno do cizí rodiny bylo 619 dětí⁶ Téměř o 700 dětí více putovalo do ústavu než do náhradní rodinné péče.

Ústavní výchova jednoho dítěte stojí v ČR mezi 200 000 a 300 000 Kč, závisí na druhu zařízení, ve kterém je vykonávána. Náklady státu na poskytnutí životního minima jednomu dítěti jsou přibližně 40 000 Kč ročně, na zajištění vzdělání zhruba 30 000 Kč ročně. Náklady státu na jedno dítě mimo ústavní výchovu jsou zhruba 70 000 Kč ročně. Rozdíl mezi těmito dvěma částkami činí 180 000 Kč ročně, což je veliký nepoměr.⁷

⁶ Ministerstvo spravedlnosti. Statistický přehled soudních agend, 2005, údaje za rok 2004, www.ms.cz

⁷ Mgr. Michal Kojan, společnost Člověk v tísni, 2005, www.ceskaghetta.cz

11 Sanace rodin

11.1 Co je to sanace rodin?

Sanace rodiny směřuje k zachování nebo obnovení funkcí rodiny v domácnostech uživatelů (klientů) za pomoci pomáhajícího pracovníka. Sanace je chápána spíše jako práce s rodinami dětí zanedbávající, či rodinami sociálně vyloučenými.

Sanace zapadá do mezinárodního kontextu sociálně – právní ochrany dětí, především protože dle Úmluvy je rodina základní jednotkou společnosti a přirozeným prostředím pro růst a blaho všech členů, zejména dětí. Rodina musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Úmluva dále klade důraz na období rané péče a jednoznačně zdůrazňuje rodičovství biologické – vyžaduje jeho respektování. Toto jsou zároveň základní znaky sanace rodin.

11.2 Sanace rodin jako možné východisko snižování počtu dětí umístěných do ústavní výchovy

Vrcholným dokumentem o právech dětí je Úmluva o právech dítěte OSN z roku 1989. Česká republika ratifikovala tuto úmluvu v roce 1991. Úmluva o právech dítěte reaguje na poznání vývoje dítěte, jeho potřeb a požadavků ve snaze být všem dětem s ohledem na ekonomické, sociální, kulturní, náboženské a politické podmínky jednotnou či sjednocující normou společenského a právního zajištění jejich nejlepšího zájmu a prospěchu. Úmluva je souhrnem všech základních práv dítěte. Úmluva o právech dítěte dále klade důraz na období rané péče a jednoznačně upřednostňuje rodičovství biologické – vyžaduje jeho respektování.

S rodinami postiženými nebo ohroženými sociálním propadem OSPOD zachází mnohdy stejně jako s rodiči, kteří své děti týrají, zneužívají nebo jinak ohrožují jejich život či výchovu. Děti jsou odebírány z rodiny na základě hygienických

nedostatků v bytě nebo neschopnosti rodičů zajistit vlastní bydlení. Tyto způsoby řešení situací ohrožených rodin jsou přitom neadekvátní a jejich důsledky mnohdy katastrofální. Rodiny, které ztrácejí nebo ztratily schopnost plnit své funkce ekonomické, jsou mnohdy schopny nadále plnit funkce citové a vztahové. Odebráním dětí rodina ztrácí motivaci ke zlepšení ekonomických funkcí a její citové funkce se mnohdy rozvolňují. Po vyřešení ekonomických problémů rodiny nenásleduje automatický návrat dítěte zpět do rodiny, ale rodiče musí podat návrh soudu na zrušení ústavní výchovy a projít složitým řízením, aby dostali své děti zpět. Dítě je často umístěno v ústavu velmi daleko od bydliště rodičů, což znemožňuje pravidelný a častý styk rodičů a dětí.

Rodiny postrádají poradenství ohledně toho, jak mají postupovat, aby soudu prokázaly, že jsou schopny opět zajistit a plnit své rodičovské funkce. Rodiny, jimž byly odebrány děti nebo jimž odebrání hrozí, jsou často poznamenány nedůvěrou nebo strachem z pracovníků OSPOD, s jejichž činností mají někdy špatné zkušenosti a někdy je vnímají jako represivní. Návrat dětí jejich rodinám nebo odstranění ohrožení těchto dětí vede k zachování přirozených podmínek pro vývoj osobnosti dětí a zabraňuje ztrátě životní perspektivy a rezignaci jejich rodičů i dětí samotných.

Sanace může pomoci především v rodinách, kde zůstávají zachovány citové vazby, jsou zde dobré vztahy. Je vhodná u rodin, kde dochází k zanedbávání dítěte v menší míře.

Problémy, které mají OSPOD ve vztahu k sanaci:

- neexistence koncepce podpory rodin na celostátní úrovni,
- nízká kvalifikace části pracovníků,
- neexistující systém dalšího, celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků OSPOD,
- velké množství klientů na jednu pracovníci,

- zaměření SPOD na administrativní výkony (psaní písemných podání, zpráv, návštěvy soudních jednání),
- stereotypní chování části pracovníků,
- neochota některých sociálních pracovníků pracovat v „terénu“,
- neexistence metodiky k sanaci rodin,
- vnímání OSPOD klienty jako represivního orgánu
- přeceňování materiálních aspektů péče o děti a zároveň podceňování citových vazeb v rodině

Souvisejícím problémem je i nedostatek sociálních pracovníků státu. Statistiky ukazují, že na jednoho sociálního pracovníka spadá kolem sta případů. Z toho je jasné, že rodinná situace té které rodiny nemůže být kvalitně přešetřena a následně pomocí pracovníka upravena. Jednodušší variantou tudíž bývá odebrání dítěte a vložení do systému ústavní péče. Podle Kovaříka důsledkem tohoto problému je minimum času, které se pracovník může rodině opravdu věnovat (rozdělení času v péči o rodiny vypadá takto: 80 procent času zabere administrativa, 20 procent času zbývá pro kontakt s klientem). Problémem je i nedostatečné vzdělání pracovníků OSPOD v otázce sanace rodiny. Důsledkem je, že jsou děti umisťovány do ústavní výchovy převážně ze sociálních důvodů. Tyto problémy se v ČR snaží řešit převážně neziskové organizace. V ostatních Evropských zemích je tomu právě naopak. Pro srovnání, ve Francii téměř neexistuje v sociální oblasti neziskový sektor, protože je úlohou státu, aby byl schopen poskytnout svým občanům potřebné služby. Alternativy, které chybí v systému náhradní péče, jsou právě ty, které by v období krize pomohly rodině dítěte. Místo okamžitého odebrání a umístění do ústavní výchovy by byla jistým řešením sanace rodiny. Výhodiskem této nepřiliš zářné situace by bylo dostatečné podepření biologické rodiny. V praxi by to vypadalo tak, že by do problémové rodiny docházel sociální pracovník (ten by měl mimo jiné na starosti maximálně deset případů), který by poměry v rodině dokonale znal a dokázal s rodinou pracovat tak, aby se co možná nejvíce zvýšila možnost, aby dítě zůstalo ve své rodině.

„Dlouhodobá ústavní péče zanechává následky nejen krátkodobé, ale i dlouhodobé, a to téměř ve všech oblastech vývoje. Čas dětí probíhá mnohem rychlejším tempem než čas dospělých – čím dříve rodinná péče započne, tím lépe. Včasná prevence a nalezení vhodného řešení situace ohroženého dítěte a rodiny je nejen účinnější než pozdější pokusy o nápravu a terapii, ale i ekonomicky úspornější. Koruna vynaložená na prevenci má hodnotu sta korun vynaložených na nápravu a terapii.“⁸. Východisko vidí Kovařík ve vývoji terénní práce, založené na skutečném kontaktu pracovníků s konkrétními rodinami.

⁸ Kovařík J. Náhradní rodinná péče v praxi. s. 146

12 Celkové zhodnocení systému náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče není v ČR dostatečně podporována. V roce 2004 se dostalo do náhradní rodiny přibližně 1250 dětí (nepočítaje osvojení dítěte manželem, zahrnující svěřeni do pěstounské péče příbuzným). 1950 dětí putovalo do ústavu. Ačkoliv počet dětí umístovaných do některé z forem náhradní rodinné péče stoupá, stejně tak stoupá i počet dětí umístěných do ústavní výchovy.

V roce 2004 opustilo dětské domovy pro děti do tří let 1897 dětí a z toho do osvojení pro nezám rodičů šlo 183 dětí, se souhlasem rodičů 294 dětí, děti rodičů zbavených rodičovské odpovědnosti 27, jiná forma náhradní rodinné péče 164, do dětských domovů putovalo 164 dětí a do vlastní rodiny 932 dětí. V roce 2004/2005 bylo umístěno do některé z forem náhradní rodinné péče pouze 131 dětí v zařízeních resortu MŠMT – 6 dětí bylo osvojeno a 125 dětí šlo do pěstounské péče.

Soudní řízení o umístění dítěte o náhradní rodinné péče jsou neúměrně dlouhá. Průměrná délka soudního řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče rodičů cizích je byla 274 dní, svěřeni pracovníkům zvláštních zařízení 734 dní, řízení o rozhodnutí splnění podmínek pro osvojení 232 dní a samotné řízení o osvojení dítěte manželi 93 dní.

Jednou z příčin tohoto stavu je fakt, že pěstounská péče klade na žadatele velké nároky, pokud jde o právo biologických rodičů (kteří mnohdy zůstávají zákonnými zástupci dítěte) udržovat s dítětem kontakt a zasahovat do jeho výchovy. Další příčinou je nedostatečné finanční a sociální zajištění pěstounů vychovávajících děti ve své rodině. Velkou úlohu sehrává také nedostatečná informovanost veřejnosti o institutu pěstounské péče.

Řízení o tom, zda jsou splněny podmínky pro osvojení – tedy určení nezám rodičů o dítě jsou neúměrně dlouhá. Pohybuje se to od osmi do devíti měsíců. V důsledku průtahů v řízení se do evidence dětí vhodných pro osvojení dostávají děti ve vyšším

věku. Paradoxně vyšší věk dětí snižuje šanci na umístění do náhradní rodinné péče formou osvojení.

Podle stávající právní úpravy může dát rodič souhlas k osvojení až po šesti týdnech po narození dítěte. Tuto dobu je dítě nuceno strávit v ústavu, není na tuto dobu umístováno do náhradní rodiny. Toto by mělo být odstraněno zavedením pěstounské péče na přechodnou dobu, kdy by dítě mohlo být předběžným opatřením umístěno do 24 hodin po narození do pěstounské rodiny.

Dochází i k obcházení předpisů o osvojení a s tím souvisejícího zdlouhavého procesu tím, že adoptivní otec a biologická matka uznají otcovství k dítěti. Takové obcházení předpisů stále není kriminalizováno a otevírá se tím prostor pro obchodování s dětmi. Trestní zákon zná pouze pojem „obchod s dětmi“, ale skutková podstata ve většině případů obcházení předpisů o osvojení není naplněna. I v případech, kdy se obcházení předpisů o osvojení neděje za úplatu, je to velmi nebezpečná praxe, kdy jsou poškozovány zájmy dětí. Dítěti se nedostane záruky, že adoptivní rodiče jsou způsobilí po psychické, zdravotní a sociální stránce.

13 Závěr

Je zřejmé, že děti svěřené do ústavní výchovy jsou jasně znevýhodněné, ať již je to dáno nedostatečnou emocionální, materiální a sociální podporou. Pěstounská péče nebo osvojení (náhradní rodinné péče) nabízí dítěti možnost náhradní rodiny, kde budou uspokojovány všechny jeho potřeby. Cílem náhradní rodinné péče je dát dítěti vychovatele a tím i možnost k vytvoření pevné citové vazby a soustavné, kvalitní výchovy. Rodina má tudíž funkci ochrannou – ochránit děti před nepříznivými vlivy okolí, i když samozřejmě zůstává otevřeným subjektem. Podle Potůčka může být život člověka v rodině jak zdrojem pocitů maximálního životního uspokojení a harmonie, tak zdrojem frustrace a chronické nespokojenosti, která může vyústit až do násilí, vražd a sebevražd. Míra vybavenosti pro život v rodině se velmi různí v závislosti na osobních charakteristikách jedinců, na zkušenostech z rodiny původu a na efektivnosti výchovy k partnerství a rodičovství. Uvnitř rodiny dochází k hledání dynamické rovnováhy mezi uspokojováním zájmů a potřeb jejich jednotlivých členů, k vyjednávání, ke směně, k jednání altruistickému i egoistickému. Rodina je otevřena navenek, a tudíž vystavena působení vnějšího prostředí.⁹ Samozřejmě ne všechny nepříznivé vlivy mohou být zmírněny v rámci rodinné politiky, ta má hlavně za úkol poskytnout co největší podporu dotyčným rodinám, aby se eliminovaly všechny nepříznivě působící vlivy. Stát v této pozici může nepřímo regulovat vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, mezi partnery a dohlížet na dodržování práv dětí. Výhody náhradní rodinné péče jsou hlavně ve sféře psychologické, protože jak už jsem uvedla výše, nedochází tak často jako v ústavech u dětí k deprivaci a frustracím. Na druhé straně, co se týče pěstounské péče, veškeré závazky mezi pěstounem a svěřencem končí dosažením věku osmnácti let svěřence. Tím pádem odchází z rodiny čerstvě dospělý a záleží pouze na dohodě mezi těmito dvěma subjekty o dalším vývoji a směřování dítěte.

Problémem, se kterým se sociální pracovníci, čekatelé na náhradní rodinnou péči a v neposlední řadě také děti bez rodinného zázemí musí neustále potýkat je nepružnost systému, který proces umístění do rodin značně zpomaluje. Je to způsobeno roztržitostí resortů, které zastávají jednotlivé části celého systému

⁹ Potůček M. *Sociální politika*, s. 104

náhradní ústavní péče, pomalostí soudů při schvalování žádostí čekatelů a v neposlední řadě, ač je to s podivem, Česká republika dodnes neratifikovala Opční protokol Úmluvy o právech dítěte o komerčním sexuálním zneužívání dětí.

Myslím si, že řešením této situace je pouze časná prevence, která je zaměřena na sanaci rodiny, tzn. soustavná práce s biologickými rodinami – práce na zachování a obnovení funkcí rodiny v domácnostech klientů. Toto se děje za pomoci profesionálního pracovníka. Sanace se provádí u rodin nepřizpůsobivých nebo sociálně vyloučených. V zájmu práv dítěte by měl tuto práci vykonávat pracovník, který rodinu dobře zná a ví, co je pro ni nejlepší. V současnosti, ač je to smutné, se o rodině a o dalším osudu dětí rozhoduje pouze na základě posudku, který vypracovává sociální pracovník pouze na základě několika návštěv, oznámení sousedů, atd. Není poté divu, že ústavy výchovné a ochranné péče „praskají ve švech“ a Česká republika se řadí mezi země s největším počtem umístěných dětí. Paradoxně náklady a pozdější financování takového systému je mnohem méně nákladné než financování ústavů.

14 Resumé

State has to ensure that the child shall not be separated from his or her parents against their will, except when competent authorities subjects to judicial review determine, in accordance with applicable law and producers, that such separation is necessary for the best interests of the child. Such determination may be necessary in a particular case such as one involving abuse or neglect of the child of the parents, or one where the parents are living separately and decision must be made to the child's place of residence.

State shall respect the rights of the children who are separated from one or both parents to maintain personal relations and direkct with both on a regular basis, except basis, except if it is contrary to the child's best interest.

15 Seznam literatury

15.1 Monografie:

Archerová Caroline, *Dítě v náhradní rodině*, Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.

Berneyová Patricia H., Savary Louis M., *Jak nevychovat dítě s pocitem méněcennosti*. Praha, Portál, 1998. ISBN 80-7178-192-4.

Damborská Marie, *Vývoj a výchova kojence v ústavním prostředí*. Praha, Státní zdravotnické nakladatelství, 1967.

Dunovský J., *Dítě a poruchy rodiny*. Praha, Avicenum, 1996.

Dunovský Jiří, *Sociální pediatrie*. Praha, Grada, 1999.

Helus Z., *Vyznat se dětech*, Praha. SPN, 1984.

Matějček Zdeněk, *Náhradní rodinná péče*. Praha, Portál, 1999.

Matějček Zdeněk, Langmeier Josef, *Psychická deprivace v dětství*. Praha, Státní zdravotnické nakladatelství, 1963.

Matějček Zdeněk, *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha, Portál, 1994.

Matějček Zdeněk, *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha, státní pedagogické nakladatelství, 1992.

Matějček Zdeněk, *Co děti nejvíce potřebují*. Praha, Portál, 1994.

Matějček Zdeněk, Koluchová Jarmila, Bubleová Věděna, Kovařík Jiří, Benešová Lucie, *Osvojení a pěstounská péče*, Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

Matoušek Oldřich, *Ústavní péče*, Praha, Slon, 1999.

Kaufmannová Huberová Gertrud, *Děti potřebují rituály*. Praha, Portál, 1998. ISBN 80-7178-203-3.

Koluchová Jarmila, *Náhradní rodinná péče*. Olomouc, výtiskly MTZ, n.p., 1980

Kovařík Jiří, *Úspěšnost náhradní rodinné péče – část II.*, Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha, 1997.

Kovařík Jiří, *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha, Portál, 2004.

Langmeier Josef, Matějček Zdeněk, *Psychická deprivace v dětství*. 2.vyd. Praha, Státní zdravotnické nakladatelství, 1968.

Potůček Martin: *Sociální politika*. Praha, SLON, 1995.

Radvanová S., Koluchová, J., Synovský J., *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1979.

Vodák Pavel, *Problémy osvojení dětí*. Praha, Státní zdravotnické nakladatelství, 1967.

Schaefferová Edith, *Co je rodina?* 1.vyd. Praha, Návrat domů, 1995.

15.2 Časopisy:

Zvonařová Marcela, Bajer Pavel, Každý případ je nutno posuzovat individuálně. 2005, č. 2, s. 2-7.

Navrátil Pavel, *Sociálně – právní ochrana dětí postrádá vhodné posouzení rodiny*. 2005, č. 2, s. 7-10.

Šabatová Anna, Bajer Pavel, *Sociální práce s rodinou nekončí okamžikem umístění dítěte v ústavní výchově*. 2005, č. 2, s. 41-45.

Hauková Zdeňka, *Umístování dětí do náhradní péče o dítě*. 2005, č. 2, s. 107-124.

Bajer Pavel, *V posouzení životní situace dítěte se upřednostňují materiální podmínky před hodnotou rodiny*. Sociální práce. 2006, č. 1, s. 3-6.

Marksová Michaela, Bajer Pavel, *MPSV připravuje metodiku řešení sporných kauz za účasti všech zainteresovaných stran*. 2006. č. 1, s. 12-15.

Věduna Bubleová, Bajer Pavel, *Systémová ochrana dětí musí být především záležitostí státních institucí*. 2006. č. 1, s. 15-19.

Zdeňka Vejvalková, Bajer Pavel, *Právo dětí vyrůstat ve vlastní rodině nebývá respektováno*. 2006. č. 1, s. 19-22.

Vrbovská Petra, *Moderní pojetí sociální práce s rodinami v obtížné rodinné situaci*. 2006, č. 1, s. 37-45. Šlesingerová, K. Děti do tří let v evropských ústavech. Náhradní rodinná péče. In Sobotková.

Proč je u nás tolik dětí v ústavech a proč jejich počet stále narůstá, Psychologie dnes. 2004, roč. 7, č. 3, s. 22-23.

15.3 Internetové zdroje:

[http:// www.zakonycr.cz](http://www.zakonycr.cz)

[http:// www.kr-vysocina.cz](http://www.kr-vysocina.cz)

[http:// www.adoptce.com](http://www.adoptce.com)

[http:// www.fod.cz](http://www.fod.cz)

[http:// www.praha-mesto.cz](http://www.praha-mesto.cz)

[http:// www.mpsv.cz](http://www.mpsv.cz)

[http:// www.msmt.cz](http://www.msmt.cz)

[http:// www.mz.cz](http://www.mz.cz)

[http:// www.uzis.cz](http://www.uzis.cz)

[http:// www.umpod.cz/osvoj.htm](http://www.umpod.cz/osvoj.htm)

[http:// www.kraj-jihocesky.cz/](http://www.kraj-jihocesky.cz/)

[http:// www.umpod.cz/osvoj.htm](http://www.umpod.cz/osvoj.htm)

http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=31&rok=03&odkaz=osvojeni.html

<http://rodina.juristic.cz/61940/clanek>

<http://www.fod.cz/stranky/klokane/pece.htm>

<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaky-k-zakonu-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochranne-vychovy>

<http://www.drogy->

[info.cz/index.php/o_nas/studie/pruzkum_ve_skolskych_zarizenich_pro_vykon_ustavni_vychovy_a_ochranne_vychovy_a_ve_skolskych_zarizenich_pro_preventivne_vychovnou_peci](http://www.drogy-info.cz/index.php/o_nas/studie/pruzkum_ve_skolskych_zarizenich_pro_vykon_ustavni_vychovy_a_ochranne_vychovy_a_ve_skolskych_zarizenich_pro_preventivne_vychovnou_peci)

<http://www.blisty.cz/2007/1/24/art32444.html>

<http://www.socialnprace.cz/pdf-prezentace/2005-2.pdf>

[http://www.praha7.cz/\(nf2mms45a1mulhqi0ur05qy1\)/default.aspx?id=2200&ido=865&sh=641280024](http://www.praha7.cz/(nf2mms45a1mulhqi0ur05qy1)/default.aspx?id=2200&ido=865&sh=641280024)

[http:// www.detskaprava.cz](http://www.detskaprava.cz)

[http:// www.llp.cz](http://www.llp.cz)

[http:// www.pestouni.cz](http://www.pestouni.cz)

[http:// www.ditekrize.cz](http://www.ditekrize.cz)

<http://www.rodina.cz/clanek3290.htm>

<http://www.fod.cz/stranky/adopce/zakony.htm>

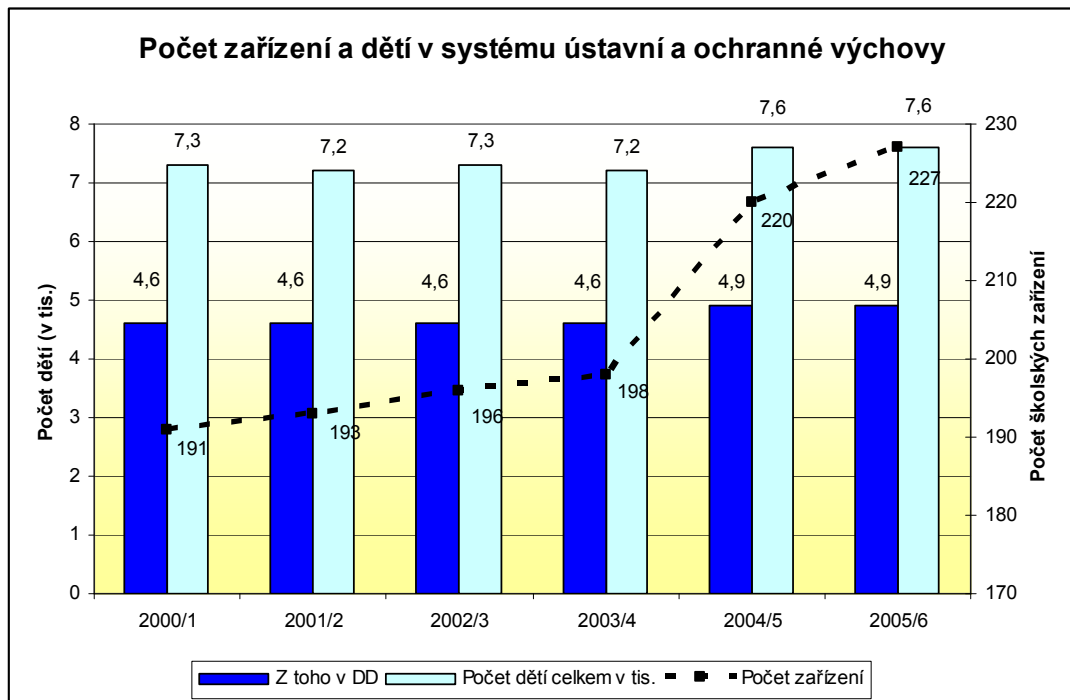
Ministerstvo spravedlnosti. Statistický přehled soudních agend, 2005, údaje za rok 2004, www.ms.cz

Michal Kojan, společnost Člověk v tísní, 2005, www.ceskaghetta.cz

16 Přílohy

16.1 Tabulky

Tabulka č. 1

Zdroj: Ústav pro informace pro vzdělávání

Tabulka č. 2

Mezi lety 2004 – 2005 došlo v důsledku novelizace zákona č. 109/2002 Sb. Ke změně struktury a také ke změně počtu zařízení. Změny ilustruje následující tabulka:

Změna struktury zařízení ústavní výchovy

Název zařízení	Počet zařízení		Počet dětí	
	2004/05	2005/06	2004/05	2005/06
Dětský domov	150	150	4867	4869
Dětský domov se školou	neexistoval	29	X	815
Dětský výchovný ústav	24	34	743	1400
Výchovný ústav pro děti a mládež	10	zrušen	512	X
Výchovný ústav pro mládež	21	zrušen	903	X
Ústav s výchovně léčebným režimem	1	zrušen	64	X
Diagnostický ústav	14	14	501	537
Celkem	220	227	7590	7621

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Tabulka č. 3

Následující ekonomické údaje ilustrují finanční nákladovost systému jsou členěny podle jednotlivých krajů. Nejnovější údaje jsou k dispozici pouze za rok 2005. Tabulky č.3 uvádí náklady v mil. Kč pouze na dětské domovy zřizované jednotlivými, popř. fungují v rámci kraje.

Nákladovost dětských domovů zřizovaných kraji (v mil. Kč mimo nákladů na dítě)

zřizovatel	počet zařízení	počet dětí	přímé výdaje (normativ)		nepřímé (provozní výdaje)	investiční výdaje	náklady na dítě (v Kč)
			celkem	z toho mzdy			
Ústecký kraj	17	771	161,20	99,70	55,80	92,80	181 300
Zlínský kraj	11	287	40,30	34,50	20,70	18,60	195 738
Plzeňský kraj	7	290	68,50	49,30	20,80	12,00	349 310
Středočeský kraj	16	487	69,10	48,30	25,00	4,20	219 899
Moravskoslezský kraj	19	747	155,70	113,10	54,00	23,20	264 790
Olomoucký kraj	13	372	73,10	52,90	28,00	31,40	199 432
Pardubický kraj	7	162	31,60	22,90	8,40		222 312
Vysočina	10	323	51,80	37,70	24,60	0,25	260 436
Královéhradecký kraj	8	304	50,00	36,10	16,30	1,90	224 342
Jihočeský kraj	8	359	48,60	34,70	20,00	14,50	174 111
Karlovarský kraj	8	270	49,70	49,70	18,30	1,58	253 018
Celkem	124	4 372	799,60	578,90	291,90	200,43	231 335

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Tabulka č. 4**Nákladovost zařízení ústavní výchovy MSMT za rok 2005**

Název zařízení	Počet zařízení	Počet dětí	Náklady na dítě	Celkové náklady (mil. Kč)
Dětský domov	150	4 869	229 815	1 119
Dětský domov se školou	29	815	337 176	275
Výchovný ústav	34	1 400	349 929	490
Diagnostický ústav	14	537	492 050	264
Celkem	227	7 621	281 853	2 148

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Tabulka č. 5**Příspěvek na úhradu potřeb dítěte v PP**

Nezaopatřené dítě ve věku	zdravé dítě	dlouhodobě nemocné	dlouhodobě zdravotně postižené	dlouhodobě těžce zdravotně postižené
	koeficient 2,30	koeficient 2,35	koeficient 2,90	koeficient 3,10
do 6 let	3 680	3 760	4 640	4 960
od 6 do 15 let	4 508	4 606	5 684	6 076
od 15 do 26 let	5 175	5 288	6 525	6 975

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Tabulka č. 6**Odměna pěstouna**

počet dětí v pěstounské péči	výše odměny pěstouna od 1.1.2007 v Kč měsíčně
1	3126
2	6252
3	17193
4	18756
1 dlouhodobě těžce zdravotně postižené	17193

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Tabulka č. 7

Příspěvek při převzetí dítěte v Kč

Věk dítěte	Příspěvek
do 6 let	7 120
od 6 do 15 let	8 722
od 15 do 26 let	10 013

Tabulka č. 8

Srovnání nákladovosti systémů ústavní výchovy a pěstounské péče (za rok 2005)

	Ústavní výchova	Pěstounská péče
Celkové náklady v mil. Kč	2 148	467
Počet dětí	7 621	6 904
Počet zařízení/ rodin	227	4 720
Roční náklady na 1 dítě v Kč	281 853	67 635

16.2 Úplné znění zákona

ZÁKON

ze dne 26. dubna 1973

o pěstounské péči

Federální shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo na tomto zákoně:

§ 1

Účel zákona

Socialistický stát vytváří všestranné podmínky pro zdravý vývoj a výchovu dětí. Výchova dětí v řádné občany socialistického státu je především povinností rodičů. V případech, kdy není rodiči zabezpečena řádná výchova dětí, mohou orgány k tomu příslušné činit potřebná výchovná opatření podle zákona o rodině. K prohloubení těchto opatření se umožňuje svěřit dítě do pěstounské péče podle tohoto zákona, jestliže nelze zajistit řádnou výchovu dítěte především jeho osvojením a ústavní výchova není vhodná.

§ 2

Pěstounská péče

(1) Dítě, jehož výchova u rodičů není zajištěna z příčin, které budou zřejmě dlouhodobé, může být svěřeno do pěstounské péče jiného občana (dále jen "pěstoun"), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřeni do takové péče.

(2) Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželům; do pěstounské péče jednoho z manželů může být dítě svěřeno jen se souhlasem druhého manžela, jestliže manželé žijí ve společné domácnosti. Tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý manžel pozbyl způsobilosti k právním úkonům, nebo je-li opatření

tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.

(3) Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká dosažením zletilosti dítěte, úmrtím dítěte nebo pěstouna. Společná pěstounská péče zaniká též rozvodem manželství pěstounů nebo úmrtím jednoho z manželů; zemře-li jeden z manželů, stává se pěstounem druhý manžel. Pěstounská péče může být též zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

§ 3

Výběr pěstouna

Pěstounem se může stát pouze občan, který má osobní předpoklady, zejména morální a zdravotní, pro zajištění řádné výchovy dítěte a který způsobem svého života i života své rodiny, v níž bude dítě vychováváno, zaručuje, že bude pěstounskou péči vykonávat ku prospěchu dítěte a v souladu se zájmy socialistické společnosti.

§ 4

Vztahy mezi pěstounem a dítětem

(1) Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Byl-li ustanoven pěstounem jen jeden z manželů, je druhý manžel, který s ním žije ve společné domácnosti, povinen pomáhat při výchově dítěte.

(2) Pěstoun má při výchově dítěte práva a povinnosti rodičů; právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má však jen v běžných věcech. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte v ostatních věcech není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.

(3) Dítě je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna; pokud má příjem z vlastní práce a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb.

(4) Rozhodne-li se pěstoun osvojit dítě, svěřené mu do pěstounské péče, nevyžaduje

se, aby před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči pěstouna na jeho náklad, pokud pěstounská péče trvala aspoň po tuto dobu. ¹⁾

§

5

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

(1) Dítěti v pěstounské péči náleží až do skončení povinné školní docházky příspěvek na úhradu jeho potřeb (dále jen "příspěvek").

(2) Po skončení povinné školní docházky dítěte až do jeho zletilosti náleží příspěvek, jestliže dítě

a) se soustavně připravuje na budoucí povolání předepsaným výcvikem nebo studiem, nebo

b) nemůže se připravovat na budoucí povolání nebo být zaměstnáno pro nemoc, nebo

c) pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav je neschopno se soustavně připravovat k budoucímu povolání nebo je schopno se k němu připravovat jen za mimořádných podmínek, anebo

d) pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav je neschopno vykonávat soustavné zaměstnání (pracovní činnost) nebo výkon takového zaměstnání (pracovní činnosti) by vážně zhoršil jeho zdravotní stav.

(3) Nárok na příspěvek za podmínek uvedených v předchozím odstavci se zachová i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do 26. roku jeho věku, pokud dítě žije nadále ve společné domácnosti s občanem, který byl do zletilosti jeho pěstounem (dále jen "dosavadní pěstoun").

(4) Jestliže dítě požívá důchod z důchodového zabezpečení (pojištění) nebo má nárok na výživné vůči svému pěstounovi, náleží příspěvek, jen je-li vyšší, a to ve výši rozdílu mezi příspěvkem a částkou důchodu, popřípadě výživného; rozsah vyživovací povinnosti pěstouna určí pro potřeby rozhodnutí o výši příspěvku soud na návrh příslušného okresního národního výboru.

(5) Po skončení povinné školní docházky dítěte se příspěvek nevyplácí, má-li dítě vlastní hrubý měsíční příjem vyšší než 620 Kčs.

(6) Výplata příspěvku může být zastavena, uzavře-li dítě manželství a je-li v jeho rodině hrubý příjem na osobu vyšší než příjem uvedený v předchozím odstavci.

§ 6

Výše příspěvku

(1) Příspěvek činí 500 Kčs, a je-li dítě starší než 10 let, 600 Kčs za kalendářní měsíc.

(2) Příspěvek se poskytne za celý kalendářní měsíc, i když podmínky nároku na příspěvek byly splněny jen po část tohoto měsíce.

(3) Příspěvek se vyplácí dopředu v měsíčních lhůtách.

§ 7

Přechod nároku na výživné

(1) Soud uloží rodičům, popřípadě jiným občanům povinným poskytovat výživné dítěti, kterému se poskytuje příspěvek podle tohoto zákona, aby toto výživné poukazovali příslušnému okresnímu národnímu výboru (§ 16).

(2) Nárok na výživné, určené rozhodnutím soudu, přechází na stát, a to až do výše poskytnutého příspěvku. Je-li výživné vyšší než příspěvek, ukládá se dítěti až do jeho zletilosti rozdíl mezi výživným a příspěvkem u národního výboru, který vyplácí příspěvek. Soud může v odůvodněných případech povolit použití částek uložených u národního výboru ve prospěch dítěte ještě před dosažením jeho zletilosti.

(3) Ustanovení předchozích odstavců neplatí, jde-li o nárok dítěte na výživné vůči pěstounovi (§ 5 odst. 4).

§ 8

Odměna pěstouna

(1) Pěstounovi náleží za výkon pěstounské péče odměna až do dosažení zletilosti

dítěte; po dosažení zletilosti dítěte se dosavadnímu pěstounovi zachovává nárok na odměnu po dobu, po kterou se dítěti zachovává nárok na příspěvek (§ 5 odst. 3).

(2) Odměna nenáleží, je-li pěstounem rodič (prarodič) otce nebo matky dítěte. V případech zvláštního zřetele hodných může však být přiznána odměna za výkon pěstounské péče i těmto občanům.

(3) Odměna nepodléhá zdanění.

§ 9

Výše odměny pěstouna

(1) Odměna pěstouna, a to i při společné pěstounské péči manželů, činí za každé svěřené dítě 200 Kčs za kalendářní měsíc.

(2) Odměna se poskytne za celý kalendářní měsíc, i když podmínky nároku na odměnu byly splněny jen po část tohoto měsíce.

(3) Odměna se vyplácí dopředu v měsíčních lhůtách.

§ 10

Nároky podle jiných předpisů

(1) Pro nároky podle předpisů o nemocenském pojištění ²⁾, o sociálním zabezpečení (pojištění), včetně zabezpečení členů rodin občanů konajících službu v ozbrojených silách ³⁾, o nemocenské péči v ozbrojených silách /4/, a pro nároky podle předpisů pracovních právních ⁵⁾ se posuzuje dítě svěřené do pěstounské péče stejně jako vlastní dítě, a to i po dosažení jeho zletilosti, pokud mu náleží příspěvek podle tohoto zákona; to platí i pro nároky podle § 179 odst. 1 a § 181 občanského zákoníku a podle zákona č. 41/1964 Sb., o hospodaření s byty, s výjimkou § 40.

(2) Ustanovení předchozího odstavce platí však pro nároky na dávky z důchodového zabezpečení (pojištění), jen pokud jde

- a) o zápočet doby, po kterou pěstounka pečovala o dítě ve věku do tří let anebo o invalidního nezletilce, který potřeboval stálé péče a nebyl umístěn v ústavu sociální péče,
- b) o hodnocení výchovy dětí pro posouzení nároku pěstounky na starobní důchod,
- c) o hodnocení péče o děti při souběhu vdovského důchodu s příjmem z výdělečné činnosti,
- d) o nárok na výchovné k důchodu pěstouna, popřípadě dosavadního pěstouna nebo jeho manžela.

(3) Dítěti svěřenému do pěstounské péče, a to ani po jeho zletilosti, nenáleží z důvodu této péče nárok na sirotčí důchod po pěstounovi (dosavadním pěstounovi), ani po jeho manželovi.

§ 11

Nároky opatrovníka a svěřeného dítěte

Jestliže opatrovník, ustanovený soudem podle § 78 odst. 1 zákona o rodině, o dítě osobně pečuje, náleží nároky podle ustanovení § 5 až 10 i tomuto dítěti a opatrovníku.

§ 12

Výkon pěstounské péče ve zvláštních zařízeních

Pěstounská péče podle tohoto zákona může být vykonávána ve zvláštních zařízeních, pokud jsou k tomu účelu zřízena a spravována národními výbory.

§ 13

Změny a vrácení příspěvku a odměny

(1) Změní-li se nebo odpadnou-li skutečnosti rozhodné pro nárok na příspěvek nebo jeho výši, nebo jestliže příspěvek byl přiznán na podkladě omylu, příspěvek se odejme, zvýší, sníží nebo se jeho výplata zastaví. Odnětí, snížení a zastavení výplaty příspěvku se provede ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období, za které

byl již vyplacen. Zvýšení příspěvku se provede počínajíc kalendářním měsícem, za něž zvýšení náleží, pokud nárok na příspěvek za jednotlivý kalendářní měsíc není promlčen.

(2) Jestliže příjemce příspěvku zavinil, že příspěvek byl vyplácen neprávem nebo v nesprávné výši, je povinen tento příspěvek vrátit; to platí zejména, jestliže příspěvek vylákal, zamlčel některou rozhodnou skutečnost nebo nesplnil jinou závažnou povinnost uloženou tímto zákonem. O povinnosti vrátit přeplatek rozhoduje národní výbor, který je příslušný rozhodovat o příspěvku (§ 16). Částky neprávem přijaté, pokud je příjemce povinen je vrátit na základě vykonatelného rozhodnutí, mohou být sráženy též z běžně vypláceného nebo později přiznaného příspěvku.

(3) Nárok na vrácení částek vyplacených neprávem nebo v nesprávné výši se promlčuje v jednom roce ode dne, kdy příslušný orgán zjistil, že příspěvek byl vyplácen neprávem nebo v nesprávné výši, nejdéle však do tří let od jeho výplaty.

(4) Ustanovení předchozích odstavců platí obdobně, i pokud jde o odměnu.

§ 14

Promlčení

(1) Nároky na příspěvek a odměnu se nepromlčují.

(2) Nároky na jednotlivé splátky příspěvku a odměny se promlčují v jednom roce ode dne jejich splatnosti.

Řízení

§ 15

(1) K rozhodování o pěstounské péči je příslušný soud, v jehož obvodu má dítě na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodných skutečností své bydliště.

(2) Před rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče si soud vždy vyžádá

vyjádření národního výboru příslušného podle místa bydliště občana, jemuž má být dítě svěřeno do pěstounské péče, zejména o tom, zda jde o občana vhodného pro výkon této péče; soud může požadovat odborná vyšetření a zprávy, zejména od orgánů státní zdravotní správy, školské správy a orgánů a odborných zařízení národních výborů, pokud jde o výběr vhodného občana pro výkon pěstounské péče a zdravotní stav dítěte.

(3) Je-li dítě, které má být svěřeno do pěstounské péče, schopno posoudit obsah pěstounské péče, je třeba také jeho vyjádření.

§ 16

(1) O příspěvku a o odměně rozhoduje na žádost oprávněného okresní národní výbor příslušný podle místa bydliště dítěte, který též příspěvek a odměnu vyplácí.

(2) Příspěvek se vyplácí až do dosažení zletilosti dítěte pěstounovi; poté se vyplácí dítěti.

(3) Jde-li o společnou pěstounskou péči vykonávanou manželi, vyplácí se příspěvek (odstavec 2) i odměna ženě.

Povinnosti oprávněných

§ 17

(1) Pěstoun (opatrovník), který uplatňuje nárok na příspěvek nebo odměnu, je povinen osvědčit skutečnosti, kterých je třeba k rozhodnutí o příspěvku nebo odměně; stejnou povinnost má i dítě, jestliže uplatňuje nárok na příspěvek po dosažení zletilosti.

(2) Příjemce příspěvku nebo odměny je povinen hlásit změny ve skutečnostech, které jsou rozhodné pro nárok na příspěvek nebo odměnu nebo jejich zánik anebo pro výši a výplatu příspěvku nebo odměny, nejpozději do 15 dnů ode dne, kdy změna nastala.

§ 18

(1) Okresní národní výbory vyhledávají a evidují občany, kteří by byli vhodni pro výkon pěstounské péče; spolupracují se soudem ve věcech pěstounské péče.

(2) Národní výbory poskytují pěstounovi všestrannou pomoc potřebnou k zajištění příznivých podmínek pro výchovu a všestranný vývoj dětí svěřených mu do pěstounské péče.

(3) Okresní národní výbor pravidelně dohlíží, zda pěstounská péče je řádně vykonávána a zda plní svůj účel; přitom může činit potřebná opatření podle zákona o rodině a předpisů podle něho vydaných.

(4) Pěstoun je povinen umožnit orgánu národního výboru dohled nad výkonem pěstounské péče.

Ustanovení přechodná a závěrečná

§ 19

(1) Pro nároky z důchodového zabezpečení [§ 10 odst. 2 písm. a) a b)] vzniklé nejdříve dnem počátku účinnosti tohoto zákona se hodnotí ženě, která k tomuto dni osobně pečovala o dítě svěřené jí soudem, pokračovala nepřetržitě v této péči a byla ustanovena pěstounkou dítěte, též doba této předchozí péče o dítě, a to i pokud byla vykonávána před počátkem účinnosti tohoto zákona.

(2) obdobně se postupuje, jde-li o ženu, která ke dni počátku účinnosti tohoto zákona byla již opatrovnící dítěte a o dítě osobně pečovala, popřípadě byla ustanovena opatrovnící později a splňuje jinak podmínky uvedené v předchozím odstavci.

§ 20

Nestanoví-li tento zákon něco jiného, použijí se ustanovení zákona o rodině.

§ 21

Vláda Československé socialistické republiky může v souladu s dlouhodobým programem společenské péče o děti, o něž není jinak náležitě postaráno,

- a) zvyšovat částky příspěvku pro dítě a odměny pěstouna podle tohoto zákona,
- b) zvyšovat částku nejvyšší přípustné hranice vlastního příjmu dítěte uvedenou v § 5 odst. 5.

§ 22

(1) Federální ministerstvo práce a sociálních věcí a Ústřední rada odborů mohou v dohodě s ministerstvy práce a sociálních věcí republik a s ostatními zúčastněnými ústředními orgány stanovit, že výkon pěstounské péče ve zvláštních zařízeních, pokud jsou k tomu účelu zřízena a spravována národními výbory (§12), zakládá pěstounovi podle příslušných předpisů účast na důchodovém zabezpečení a nemocenském pojištění; v souvislosti s tím mohou odchýlně od ustanovení § 10 upravit nároky pěstouna z tohoto zabezpečení (pojištění).

(2) Ministerstva práce a sociálních věcí republik mohou v dohodě s federálním ministerstvem práce a sociálních věcí a s ostatními zúčastněnými ústředními orgány stanovit podrobnosti k provedení tohoto zákona, zejména podrobněji upravit povinnosti národních výborů při jeho provádění a podmínky nároku na příspěvek, pokud jde o soustavnou přípravu dítěte na budoucí povolání a o jeho vlastní příjem. Dále mohou odchýlně od ustanovení § 8 a 9 a § 16 odst. 3 upravit nárok na odměnu pěstouna při výkonu pěstounské péče ve zvláštních zařízeních, pokud jsou k tomu účelu zřízena a spravována národními výbory; odměna pěstouna se v těchto případech posuzuje jako mzda.

§ 23

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. června 1973.

Úplné znění zákona č. 94/1963 Sb., o rodině,

§44

§44 (1) Brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud pozastavit výkon rodičovské zodpovědnosti.

§44 (2) Nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou zodpovědnost omezí; přitom vždy konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje.

§44 (3) Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví.

§44 (4) Dopustil-li se rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil, popřípadě se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem, soud vždy posoudí, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti.

§44 (5) Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti rozhodnutím soudu podle předchozích odstavců nezaniká.

§45

§45 (1) Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte.

§45 (2) Dítě je možno svěřit i do společné výchovy manželů. Zemře-li jeden z manželů, zůstává dítě ve výchově druhého manžela. Po rozvodu manželů rozhodne soud o výchově dítěte; do rozhodnutí soudu společná výchova trvá.

§45 (3) Do výchovy jen jednoho manžela je možno dítě svěřit pouze se souhlasem druhého manžela. Tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý z manželů pozbyl způsobilosti k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.

§45 (4) Při rozhodnutí o svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče vymezí soud rozsah jejich práv a povinností k dítěti.

Pěstounská péče

§45a

§45a (1) Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen "pěstoun"), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřením do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.

§45a (2) Soud může podle odstavce 1 na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou podle zvláštního právního předpisu zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu[5a], a to na

- a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- b) dobu, po jejímž uplynutí lze podle §68a dát souhlas rodiče s osvojením, nebo
- c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 68).

§45a (3) Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů; ustanovení §45 odst. 2 a 3 platí obdobně.

§45a (4) Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

§45a (5) Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 2, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřeni dítěte do pěstounské péče. Za tím účelem si vyžaduje zejména zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 2.

§45b

§45b (1) Před rozhodnutím o svěřeni dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče.

§45b (2) Je-li dítě v ústavní výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu, může být před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče dočasně svěřeno rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem a splňuje stanovené podmínky; obdobně může být do péče budoucích pěstounů svěřeno i dítě, které není v ústavní výchově, se souhlasem rodičů. Nebude-li do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí u soudu zahájeno řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče, rozhodnutí o dočasném svěřeni dítěte pozbude právní účinky.

§45b (3) Odstavec 2 se nepoužije, jde-li o případy uvedené v §45a odst. 2.

§45c

§45c (1) Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče jen jednomu z manželů, platí ustanovení §33 obdobně.

§45c (2) Pěstoun při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.

§45c (3) Dítě je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna; pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.

§45d

§45d (1) Nárok na výživné určené rozhodnutím soudu na dítě, jemuž náleží příspěvek na úhradu potřeb podle zvláštního právního předpisu,^[7a] přechází na stát. Je-li výživné vyšší než příspěvek uvedený ve větě první, náleží dítěti rozdíl mezi výživným a příspěvkem; tento rozdíl se vyplácí pěstounovi.

§45d (2) Soud uloží rodičům, popřípadě jiným fyzickým osobám povinným poskytovat výživné dítěti, aby toto výživné poukazovaly příslušnému orgánu, který vyplácí pěstounovi, popřípadě zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle zvláštního právního předpisu.^[7a]

§46

§46 (1) Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti.

§46 (2) Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízením ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péčí, soud ústavní výchovu zruší.

§46 (3) Bylo-li nařízeno opatření podle odstavce 1, je soud povinen nejméně jednou za 6 měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči. Za tím účelem zejména

a) si vyžádá zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí,

b) si opatří vyjádření dítěte, je-li ho dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost schopné, a

c) vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska.

§47

§47 (1) Soud soustavně sleduje provádění výchovných opatření jím učiněných a hodnotí jejich účinnost. Soud může požádat obec nebo okresní úřad, aby namísto soudu sledovaly, zda jsou dodržována výchovná opatření učiněná soudem.

§47 (2) Je-li dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost samo schopno vyjádřit svobodně svůj názor a poznatky, je třeba při výchovných opatřeních na jeho názor a poznatky vzít zřetel. Při řízení podle §46 soud zjišťuje názor a poznatky dítěte jeho výpovědí, přičemž s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost dá přednost výsledku dítěte při jednání.

Hlava čtvrtá

OSVOJENÍ

§63

§63 (1) Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí (§31 až 37b).

§63 (2) O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. K návrhu na osvojení dítěte do ciziny je osvojitel povinen připojit pravomocné rozhodnutí o souhlasu s osvojením vydaném Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí (§67 odst. 3).[\[7c\]](#)

§63 (3) Do knihy narození matriky se na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popřípadě osvojitelé[7c].

§64

§64 (1) Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.

§64 (2) Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům.

§65

§65 (1) Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.

§65 (2) Osvojit lze nezletilého, a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu.

§66

§66 (1) Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.

§66 (2) Je-li osvojitel manželem, může osvojit jen se souhlasem druhého manžela; tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý manžel pozbyl způsobilost k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.

§67

§67 (1) K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.

§67 (2) K osvojení je třeba souhlasu rodiče, i když je nezletilý.

§67 (3) K osvojení dítěte do ciziny je třeba souhlas Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

§68

§68 (1) Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže

a) po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo

b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

§68 (2) Ustanovení odstavce 1 platí obdobně i v případě, že rodič je nezletilý.

§68 (3) O splnění podmínek uvedených v odstavci 1 rozhoduje ke dni podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníkem dítěte, popřípadě rodičem dítěte soud.

§68a

Souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže rodiče dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Odvolat souhlas lze toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů.

§68b

V případech uvedených v §68 odst. 1 a §68a je třeba k osvojení souhlasu opatrovníka, který byl osvojovanému dítěti ustanoven v řízení o osvojení.

§69

§69 (1) Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad.

§69 (2) O svěřeni dítěte, které je v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, do péče budoucích osvojitelů rozhodne orgán sociálně-právní ochrany dětí; ustanovení §67 až 68b platí obdobně.

§69 (3) Rozhodne-li se pěstoun osvojit dítě svěřené mu do pěstounské péče, nevyžaduje se, aby před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči pěstouna na jeho náklad, pokud pěstounská péče trvala alespoň po tuto dobu.

§69 (4) Ustanovení odstavce 3 platí obdobně v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě svěřené mu do výchovy jiná fyzická osoba než rodič podle §45, a v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě poručník, který o ně osobně pečuje.

§69a

Před rozhodnutím poučí soud osvojitele o účelu, obsahu i důsledcích osvojení.

§70

Soud je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se nepříčí účelům osvojení, a s výsledky svého šetření seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Je povinen zjistit zdravotní stav osvojence a s výsledky svého zjištění seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Soud je povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

§70a

Dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci.

§71

Osvojenec bude mít příjmení osvojitele. Společný osvojenec manželů bude mít

příjmení určené pro ostatní jejich děti; to platí i v případě, že osvojitelem je manžel matky osvojence.

§72

§72 (1) Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl ustanoven, aby za rodiče tato práva a povinnosti vykonával.

§72 (2) Je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojence, nedotýká se osvojení vztahů mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými.

§73

§73 (1) Osvojení, vyjma osvojení nezrušitelného, může soud zrušit jen z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele.

§73 (2) Zrušením osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Osvojenec bude mít opět své dřívější příjmení.

Osvojení nezrušitelné

§74

§74 (1) Osvojení může být provedeno také tak, že je nelze zrušit.

§74 (2) Takto mohou osvojit dítě pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství, a nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. V takovém případě soud též rozhodne, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte.

§75

Osvojit lze jen nezletilého staršího jednoho roku.

§76

Osvojenec může být opětovně osvojen jen v případě, že je osvojován manželem osvojitele nebo osvojitel zemřel a nebo dřívější osvojení bylo zrušeno.

§77

Rozhodnutí o tom, že osvojení je nezrušitelné, může soud učinit také dodatečně, dokud osvojenec nedosáhl zletilosti, a to i v případech osvojení provedeného podle dřívějších předpisů. Nebyl-li v řízení o osvojení osvojenec slyšen, není k tomuto rozhodnutí zapotřebí jeho souhlasu.

Hlava pátá

PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ

Poručenství

§78

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.

§79

§79 (1) Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem především toho, koho doporučili rodiče. Nebyl-li nikdo takto doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných a nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu.

§79 (2) Poručníky nezletilého dítěte mohou být ustanoveni i manželé.

§79 (3) Nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§79 (4) Dokud není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce, činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§80

§80 (1) Poručník odpovídá soudu za řádné plnění této funkce a podléhá jeho pravidelnému doзору. Zejména je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručence a účty ze správy jeho jmění. Soud však může poručníka zprostit povinnosti podávat podrobné vyúčtování, nepřesahují-li výnosy jmění pravděpodobné náklady na výchovu a výživu poručence.

§80 (2) Je-li správa jmění poručence spojena se značnou námahou, může soud poručníkovi na jeho žádost přiznat z tohoto jmění přiměřenou odměnu ročně a nebo při skončení správy.

§80 (3) Poručník je povinen nejdéle do dvou měsíců po skončení svého poručenství předložit soudu závěrečný účet ze správy jmění poručence. Této povinnosti může soud poručníka zprostit.

§80 (4) Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem.

§80 (5) Ustanovení §37b zde platí obdobně.

§81

Na vztahy poručníka (poručníků) a dítěte se přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti.

§82

§82 (1) Soud zproští poručníka poručenství na jeho návrh.

§82 (2) Soud poručníka odvolá, jestliže se stane pro výkon funkce poručníka nezpůsobilý nebo porušuje své povinnosti.

§82 (3) V případě rozvodu manželů, kteří byli ustanoveni do funkce poručníků, soud vždy posoudí, zda je v zájmu dítěte, aby tuto funkci vykonávali nadále oba rozvedení manželé. V opačném případě jednoho z nich poručenství zproští.

Opatrovnictví

§83

§83 (1) Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (§37 odst. 1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§44 odst. 2) a řízení o osvojení (§68b) ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba.

§83 (2) V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§84

Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.

Zákon č. 109/2002 Sb.

o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

17 ČÁST PRVNÍ

Výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovná péče ve školských zařízeních

18 Hlava I

Úvodní ustanovení

19 § 1

Účel a působnost školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči

(1) Ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy (dále jen "zařízení") a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku.

(2) Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen "dítě"), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.

(3) Účelem školských zařízení pro preventivně výchovnou péči je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.

20 Hlava II

Zařízení

21 § 2

(1) Zařízeními jsou:

- a) diagnostický ústav,
- b) dětský domov,
- c) dětský domov se školou,
- d) výchovný ústav.

(2) Školským zařízením pro preventivně výchovnou péči je středisko výchovné péče (dále jen "středisko").

(3) Zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, (dále jen "osoby odpovědné za výchovu") dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou.

(4) Zařízení poskytují péči podle odstavce 3 rovněž dětem, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření.

(5) Zařízení poskytují péči rovněž dětem, které nejsou občany České republiky a splňují podmínky stanovené zvláštním zákonem. Za tímto účelem se zřizuje zařízení, které může v sobě zahrnovat všechny druhy uvedené v odstavci 1. Není-li zřízeno zařízení podle předchozí věty z provozních nebo jiných důvodů možné, zřizují se pro děti podle věty první samostatná oddělení v rámci jednotlivých druhů zařízení podle odstavce 1.

(6) Zařízení, do něhož je dítě umístěno, má právo na výběr lékaře nebo jiného odborného pracovníka nebo zdravotnického zařízení.

(7) Zařízení může poskytovat plné přímé zaopatření⁴⁾ zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, připravující se na budoucí

povolání, nejdéle však do věku 26 let, a to za podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a zařízením.

(8) Dětem uvedeným v odstavcích 3, 4, 5 a 7 je poskytováno plné přímé zaopatření, a to

- a) stravování, ubytování a ošacení,
- b) učební potřeby a pomůcky,
- c) úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,
úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou
- d) hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyla péče vyžádána osobami odpovědnými za výchovu,
- e) kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,
- f) úhrada nákladů na dopravu do sídla školy.

(9) Dětem uvedeným v odstavcích 3, 4, 5 a 7 mohou být podle rozhodnutí ředitele dále hrazeny

- a) potřeby pro využití volného času a rekreaci,
- b) náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost,
- c) náklady na soutěžní akce, rekreace,
- d) náklady na dopravu k osobám odpovědným za výchovu.

(10) V rámci péče o děti jsou jim zajišťovány specifické výchovné a vzdělávací potřeby, a to v odstupňovaném rozsahu pro děti

- a) samostatné přiměřeně věku,
- b) samostatné vyžadující občasnou kontrolu,
- c) vyžadující občasné vedení a stálou kontrolu,
- d) nesamostatné vyžadující stálé vedení i kontrolu,
- e) vyžadující soustavnou intenzivní individuální péči.

(11) Posouzení dítěte podle odstavce 10 se provede v součinnosti s odborným pracovníkem (§ 8 odst. 2) nejméně jedenkrát v kalendářním roce.

(12) Do zařízení jsou umístovány i děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, popřípadě s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo nařízeno předběžné opatření, pokud stupeň zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do ústavu sociální péče nebo do specializovaného zdravotnického zařízení. Pro tyto děti zařízení zajistí vhodné podmínky úpravou denního režimu a vybavenosti zařízení, jejichž přiměřenost posoudí příslušný praktický lékař pro děti a dorost, s nímž zařízení uzavřelo smlouvu o poskytování zdravotní péče, (dále jen "registrující lékař"). Dále zajistí odpovídající vzdělávací, terapeutický a sociálně rehabilitační program nebo zabezpečí jejich týdenní pobyt v internátu školy podle typu jejich postižení a prostřednictvím příslušného zdravotnického zařízení i specializovanou zdravotní péči.

(13) V zařízeních a střediscích se vytvářejí podmínky pro účast dětí na náboženské výchově, na náboženských obřadech, popřípadě na dodržování náboženských zvyklostí, a to podle zájmu dítěte a s ohledem na předchozí rodinnou výchovu a na rozumové schopnosti dítěte.

(14) Podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací činnosti a péče v zařízeních a středisku a o způsobech uplatňování práv a povinností vymezených tímto zákonem dětem nebo osobám odpovědným za výchovu, zařízením a středisku stanoví vnitřní řád.

(15) Diagnostickému ústavu poskytují dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy, nacházející se v jeho územním obvodu, na jeho žádost potřebné údaje z dokumentace vedené podle § 34 odst. 1 písm. e), f) a g).

22 § 3

(1) Pro děti se závažnými poruchami chování, které z těchto důvodů nemohou plnit povinnou školní docházku v jiné škole, zřizovatel zařízení zřizuje školu s odpovídajícími vzdělávacími programy jako součást zařízení.

(2) Pro děti, které po dokončení povinné školní docházky pro závažné poruchy chování nemohou být zařazeny do jiné školy poskytující střední vzdělávání,

zřizovatel zařízení může jako součást zařízení zřídit školu poskytující střední nebo střední odborné vzdělání. Pro děti, které nedosáhly základního vzdělání, zajistí ředitel zařízení příslušný vzdělávací program.

(3) Pro účely vysvědčení používají školy zřizované podle odstavců 1 a 2 tiskopisy a razítko s uvedením názvu a adresy školy bez uvedení názvu zařízení.

23 § 4

(1) Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi v zařízení je výchovná skupina nebo rodinná skupina.

(2) Výchovná skupina je základní organizační jednotkou v diagnostickém ústavu a ve výchovném ústavu. Tvoří ji

- a) v diagnostickém ústavu nejméně 4 a nejvíce 6 dětí,
- b) ve výchovném ústavu nejméně 5 a nejvíce 8 dětí.

(3) Ve výchovném ústavu lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 výchovných skupin. Děti se do výchovných skupin zařazují se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

(4) Rodinná skupina je základní organizační jednotkou v dětském domově a v dětském domově se školou. Tvoří ji

- a) v dětském domově nejméně 6 a nejvíce 8 dětí,
- b) v dětském domově se školou nejméně 5 a nejvíce 8 dětí,

zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci se zařazují do jedné rodinné skupiny; výjimečně je možné zařadit je do různých rodinných skupin, zejména z výchovných, vzdělávacích nebo zdravotních důvodů.

(5) V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin. V dětském domově se školou lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin. Děti se do rodinných skupin zařazují se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

(6) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen "ministerstvo") může na žádost ředitele zařízení v odůvodněných případech udělit výjimku z ustanovení odstavců 2 až 5.

24 Diagnostický ústav

§ 5

(1) Diagnostický ústav je zařízení, které přijímá děti podle § 2 odst. 3, 4 a 5 a § 7 odst. 1 a na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů s výjimkou dětí přijatých do diagnostického ústavu na základě § 7 odst. 1. Ve zvláště odůvodněných případech, vyžaduje-li to zájem dítěte, umísťuje dítě mimo zařízení do smluvní rodiny.

(2) Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte úkoly

- a) diagnostické, spočívající ve vyšetření úrovně dítěte formou pedagogických a psychologických činností,
vzdělávací, v jejichž rámci se zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností,
- b) stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte přiměřeně jeho věku, individuálním předpokladům a možnostem,
- c) terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte,
výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a
- d) nezbytné sociálně-právní ochraně; podle potřeby zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte,
organizační, související s umísťováním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popřípadě i mimo územní
- e) obvod; spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu nebo na návrh diagnostického ústavu v jiném zařízení,
- f) koordinační, směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, k ověřování jejich

účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami, zabývajícími se péčí o děti.

(3) Diagnostický ústav na základě výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, které jsou součástí komplexního vyšetření, zpracovává komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb podle § 2 odst. 10, stanovených v zájmu rozvoje osobnosti (dále jen "program rozvoje osobnosti").

(4) Diagnostický ústav písemně sděluje příslušným orgánům sociálně-právní ochrany na základě komplexní zprávy nebo na základě poznatků zařízení údaje o dětech vhodných k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče.

(5) Při přijetí dítěte k pobytu do diagnostického ústavu předkládá orgán sociálně-právní ochrany nebo osoba odpovědná za výchovu pravomocné rozhodnutí nebo předběžné opatření soudu nebo písemnou žádost o přijetí, osobní list, rodný list, občanský průkaz nebo v případě cizinců cestovní pas, jakož i poslední školní vysvědčení nebo výpis z katalogového listu s vyznačením roku školní docházky. Dále předává průkaz zdravotní pojišťovny, očkovací průkaz a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti k umístění dítěte do diagnostického ústavu ne starší 3 dnů a písemné vyjádření lékaře o aktuálním zdravotním stavu dítěte.

(6) Pobyt dítěte v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů.

(7) Do dětského domova, dětského domova se školou a výchovného ústavu mohou být děti umístěny pouze diagnostickým ústavem, v jehož územním obvodu se dětský domov, dětský domov se školou nebo výchovný ústav nachází. Umístit dítě do některého z uvedených zařízení v územním obvodu jiného diagnostického ústavu lze po předchozí dohodě diagnostického ústavu, v jehož péči se dítě nachází, s územně příslušným diagnostickým ústavem a orgánem sociálně-právní ochrany, který dítě eviduje. Nedojde-li k dohodě, rozhodne o umístění dítěte do příslušného zařízení ministerstvo na návrh diagnostického ústavu, v jehož péči se dítě nachází, a s přihlédnutím k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany, který dítě eviduje.

(8) V odůvodněných případech může diagnostický ústav, který byl požádán o přijetí dítěte bez závažných poruch chování, umístit dítě do dětského domova nebo dětského domova se školou na základě osobní dokumentace dítěte bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu; to platí i pro děti, které byly v péči kojeneckého ústavu.

(9) Přemístit dítě do jiného dětského domova, dětského domova se školou nebo výchovného ústavu může jen diagnostický ústav na základě vlastního podnětu nebo odůvodněné písemné žádosti zařízení, v němž je dítě umístěno, nebo osob odpovědných za výchovu, nebo dítěte nebo orgánu sociálně-právní ochrany. Jedná-li se o přemístění mimo územní obvod diagnostického ústavu, postupuje se podle odstavce 7.

(10) Diagnostický ústav oznámí přijetí nebo přemístění dítěte do 3 pracovních dnů soudu, který ve věci dítěte rozhodl, okresnímu úřadu příslušnému podle bydliště dítěte a osobě odpovědné za výchovu.

(11) Diagnostický ústav předává s dítětem umístěvaným nebo přemístěvaným do zařízení komplexní diagnostickou zprávu s programem rozvoje osobnosti, pravomocné rozhodnutí soudu, školní dokumentaci včetně posledního vysvědčení a návrhu klasifikace za dobu pobytu v diagnostickém ústavu, osobní věci dítěte a další dokumentaci podle odstavce 5. Návrh programu rozvoje osobnosti dítěte zpracovává zařízení v součinnosti s odborným pracovníkem diagnostického ústavu podle § 8 odst. 2.

(12) Při umístění dítěte bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu předává diagnostický ústav příslušnému zařízení dokumentaci podle odstavce 5. Současně předává zprávu o dítěti s údaji rozhodnými pro přidělení finančních prostředků za účelem zajištění specifických výchovných a vzdělávacích potřeb podle § 2 odst. 10.

(13) Podrobnosti o organizačním postupu diagnostického ústavu při přijímání, umístěování, přemístěování a propouštění dětí stanoví ministerstvo vyhláškou.

(14) Diagnostický ústav vydá v souladu s tímto zákonem a vyhláškou podle odstavce 13 vnitřní řád, který schvaluje ministerstvo.

(15) Při umístování dítěte se dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti osob odpovědných za výchovu nebo zákonných zástupců, pokud by tím nebyl ohrožen mravní vývoj dítěte.

25 § 6

(1) Diagnostický ústav poskytuje po dobu nezbytně nutnou péči dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou zadrženým na útěku z jiných zařízení, popřípadě z místa pobytu nebo přechodného ubytování podle § 23 odst. 1 písm. a) až c).

(2) Diagnostický ústav bezodkladně oznámí přijetí dítěte příslušnému zařízení podle odstavce 1, které je povinno dítě převzít do 3 dnů od oznámení.

(3) Diagnostický ústav poskytuje nezbytnou péči dětem zadrženým na útěku od osob odpovědných za výchovu, a to na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření.

26 § 7

(1) Diagnostický ústav může poskytovat péči též dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádaly osoby odpovědné za výchovu. Těmto dětem je poskytována preventivně výchovná péče podle § 16.

(2) Děti podle odstavce 1 mohou být přijaty v průběhu kalendářního roku tak, aby jejich průměrný měsíční počet odpovídal nejvýše 10 % kapacity diagnostického ústavu. Výjimky může udělit ministerstvo.

27 § 8

(1) Diagnostický ústav vede evidenci dětí umístěných v zařízeních ve svém územním obvodu a vede evidenci volných míst v zařízeních ve svém územním obvodu.

(2) Diagnostický ústav zajišťuje podle potřeby, nejméně však dvakrát v kalendářním roce, činnost odborného pracovníka diagnostického ústavu v zařízeních ve svém

územním obvodu za účelem metodického vedení, koordinace a ověřování účelnosti postupu a výsledků výchovné péče.

(3) Diagnostický ústav vypracovává pro ministerstvo návrhy potřebných změn u zařízení umístěných ve svém územním obvodu a upozorňuje ministerstvo na situace vyžadující zásah zřizovatele.

(4) Diagnostický ústav smluvně zajišťuje spolupráci se smluvními rodinami. Prostřednictvím těchto smluvních rodin jsou zabezpečovány úkoly diagnostického ústavu zejména u dětí, u kterých pobyt v kolektivu není vhodný. Výběr a přípravu smluvních rodin, způsob spolupráce a kontroly stanoví diagnostický ústav podle vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí.

28 § 9

(1) V diagnostickém ústavu jsou zřizovány nejméně 3 výchovné skupiny pro účely komplexního vyšetření dětí.

(2) Se souhlasem ministerstva může být v diagnostickém ústavu ustanovena jedna výchovná skupina pro účely dlouhodobé péče o děti, jimž je nezbytné zajistit dokončení studia, poskytování psychologických nebo speciálně pedagogických služeb nebo jsou známy jiné okolnosti, pro něž není děti vhodné přemístit.

(3) Ministerstvo může na žádost ředitele diagnostického ústavu v odůvodněných případech udělit výjimku z ustanovení odstavců 1 a 2.

29 § 10

(1) Diagnostické ústavy nebo výchovné skupiny diagnostických ústavů jsou členěny podle pohlaví nebo podle věku dítěte.

(2) V diagnostickém ústavu, který není členěn podle pohlaví dítěte, se takto nečlení ani výchovná skupina ustanovená podle § 4 odst. 2.

(3) Jestliže jsou zařízení rozdělena podle věku dítěte, může diagnostický ústav umístit nebo přemístit dítě do zařízení již v období 3 měsíců před dosažením příslušného věku.

30 § 11

(1) Pro děti, které ukončily povinnou školní docházku, se jako součást diagnostického ústavu zřizují diagnostické třídy, v nichž je zajišťována příprava dětí na jejich budoucí povolání.

(2) Třída školy a diagnostická třída se naplňuje do 8 dětí.

(3) Výjimky z odstavce 2 může udělit ministerstvo.

31 Dětský domov a dětský domov se školou

32 § 12

Dětský domov

(1) Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

(2) Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.

(3) Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

33 § 13

Dětský domov se školou

(1) Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti

s nařízenou ústavní výchovou,

1. mají-li závažné poruchy chování, nebo
- a)
2. které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, nebo
- b) s uloženou ochrannou výchovou,
- c) jsou-li nezletilými matkami a splňují podmínky stanovené v písmenu a) nebo b),
a jejich děti,

kteřé nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou.

(2) Dětské domovy se školou se zřizují odděleně pro děti podle odstavce 1. Podle potřeby v nich mohou být zřizeny rodinné skupiny odděleně v souladu s odstavcem 1.

(3) Výjimky z ustanovení odstavce 2 může udělit ministerstvo.

(4) Do dětského domova se školou mohou být umíst'ovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

(5) Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřizované při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou.

(6) Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu.

34 Výchovný ústav

§ 14

(1) Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

(2) Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, popřípadě jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti podle odstavců 1 a 3, které jsou nezletilými matkami, a jejich děti, nebo pro děti podle odstavců 1 a 3, které vyžadují výchovně léčebnou péči.

(3) Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let.

(4) Výjimky z ustanovení odstavce 2 může udělit ministerstvo.

35 § 15

(1) Při výchovném ústavu se jako jeho součást zřizuje základní nebo speciální škola.

(2) Při výchovném ústavu může být jako jeho součást zřízena střední škola.

36 Hlava III

Preventivně výchovná péče

37 § 16

(1) Preventivně výchovná péče je poskytování speciálně pedagogických a psychologických služeb dětem s rizikem poruch chování či s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u nichž není nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, osobám odpovědným za výchovu a pedagogickým pracovníkům.

(2) Preventivně výchovná péče je poskytována střediskem nebo diagnostickým ústavem, a to formou

- a) ambulantních služeb na základě žádosti osob odpovědných za výchovu nebo dětí starších 15 let, nebo

- b) celodenních služeb na základě žádosti osob odpovědných za výchovu, nebo
- c) internátních služeb na základě žádosti osob odpovědných za výchovu; internátní pobyt trvá zpravidla 8 týdnů.

Služby uvedené pod písmeny b) a c) jsou poskytovány pouze po doporučení podle výsledků ambulantní péče. Středisko nebo diagnostický ústav se k žádosti podle písmen b) a c) vyjádří nejpozději do 14 dní od jejího obdržení.

(3) V rámci preventivně výchovné péče formou celodenních služeb nebo internátních služeb se dětem poskytuje stravování a ubytování, a to za úplaty podle § 27 odst. 4 na základě smlouvy mezi střediskem nebo diagnostickým ústavem a osobou odpovědnou za výchovu.

(4) Výchovná skupina při poskytování celodenní a internátní služby může mít nejméně 6 a nejvíce 8 dětí, a to s ohledem na jejich výchovné, vzdělávací nebo zdravotní potřeby.

38 § 17

Středisko

(1) Středisko poskytuje všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc dětem s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a dětem propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Tato péče je zaměřena na odstranění či zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších výchovných poruch a negativních jevů v sociálním vývoji dětí, pokud u nich nenastal důvod k nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy.

(2) Středisko poskytuje konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu, pedagogickým pracovníkům předškolních zařízení, škol a školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání dětí s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a při jejich integraci do společnosti.

(3) Středisko na území své působnosti spolupracuje s pedagogicko-psychologickými poradnami, v případě dětí se zdravotním postižením i se speciálně pedagogickými

centry při poskytování metodické pomoci předškolním zařízením, školám a školským zařízením, a s orgány, které se podílejí na prevenci sociálně patologických jevů a drogových závislostí.

(4) Středisko zpracovává plán aktivit prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů na území své působnosti stanoveném zřizovatelem a koordinuje jeho realizaci v rámci škol a školských zařízení, jimž rovněž poskytuje metodickou pomoc.

(5) Středisko může poskytovat své služby i za úplatu, jejíž výši a způsob úhrady stanoví vláda nařízením.

39 Hlava IV

Pracovníci v zařízení nebo ve středisku

40 § 18

(1) Pedagogickým pracovníkem zařízení nebo střediska se rozumí zaměstnanec, který vykonává vyučovací, výchovnou, pedagogicko-psychologickou činnost nebo speciálně pedagogickou činnost. Pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo má odbornou a pedagogickou způsobilost a nebyl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin. Bezúhonnost se prokazuje výpisem z evidence Rejstříku trestů ne starším než 3 měsíce, který musí být zařízení nebo středisku předložen před vznikem pracovněprávního vztahu.

(2) U každého pedagogického pracovníka musí být před vznikem pracovněprávního vztahu zjištěna psychická způsobilost psychologickým vyšetřením. Způsob provádění psychologického vyšetření stanoví ministerstvo vyhláškou.

(3) Pedagogičtí pracovníci vzdělávají a vychovávají děti v souladu s cíli výchovy a vzdělávání stanovenými tímto zákonem a dalšími předpisy.

41 § 19

(1) Nepedagogickým pracovníkem se rozumí zaměstnanec zařízení nebo střediska, který vykonává jinou činnost než činnost uvedenou v § 18 a splňuje kvalifikační předpoklady a požadavky stanovené pro výkon povolání zvláštním právním předpisem nebo stanovené zaměstnavatelem.

(2) Nepedagogickým pracovníkem může být ten, kdo nebyl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin. Bezúhonnost se prokazuje výpisem z evidence Rejstříku trestů ne starším než 3 měsíce, který musí být předložen zařízení nebo středisku před vznikem pracovněprávního vztahu.

42 Hlava V

Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení, ředitele zařízení a osob odpovědných za výchovu

43 § 20

Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení

(1) Dítě má právo

- a) na zajištění plného přímého zaopatření,
- b) na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností,
- c) na respektování lidské důstojnosti,
- d) na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců,
- e) na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami,
- f) na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým

schopnostem,

- g) být seznámeno se svými právy a povinnostmi,
účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného
- h) programu s výjimkou zákazu či omezení v rámci opatření ve výchově,
stanovených tímto zákonem,
obracet se se žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické
pracovníky zařízení a požadovat, aby podání adresovaná příslušným státním
orgánům, orgánům územní samosprávy a právníkům a fyzickým osobám,
- i) jsou-li pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany, byla ze zařízení odeslána v
následující pracovní den po jejich odevzdání pracovníkům zařízení, a to bez
kontroly jejich obsahu,
vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají;
- j) názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a
rozumové vyspělosti,
požádat o osobní rozhovor a uskutečnit osobní rozhovor s pověřeným
zaměstnancem orgánu sociálně-právní ochrany dětí,⁷⁾ zaměstnancem České
k) školní inspekce, ministerstva nebo orgánu kraje, a to bez přítomnosti dalších
osob,
- l) být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat,
- m) na informace o stavu svých úspor či pohledávek,
na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu za podmínek
- n) stanovených tímto zákonem, a to formou korespondence, telefonických hovorů
a osobních návštěv,
- o) přijímat v zařízení se souhlasem pedagogického pracovníka návštěvy osob,
které nejsou uvedeny v písmenu n),
- p) opustit samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení za účelem
vycházky, pokud se jedná o dítě starší 7 let věku.

(2) Dítě má povinnost

- a) plnit ustanovení vnitřního řádu,
- b) dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně

seznámeno,

- c) hradit ze svých příjmů náklady spojené s přepravou do zařízení, které neoprávněně opustilo nebo se do něj nevrátilo,
- d) poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech, předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; doba úschovy těchto předmětů nesmí přesáhnout dobu pobytu dítěte v zařízení a při jeho ukončení musí být tyto předměty dítěti nebo osobě odpovědné za výchovu vydány.
- e)

(3) Na děti, kterým je poskytována preventivně výchovná péče podle § 16, se vztahují ustanovení odstavce 1 s výjimkou písmen a) a o) a odstavce 2 s výjimkou písmen c) a d).

44 Opatření ve výchově

§ 21

- (1) Za prokázané porušení povinností vymezených tímto zákonem může být dítěti
- a) odňata výhoda udělená podle odstavce 3,
 - b) sníženo kapesné v rozsahu stanoveném tímto zákonem,
 - c) omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení v rozsahu stanoveném vnitřním řádem,
 - d) odňata možnost zúčastnit se činnosti nebo akce organizované zařízením nad rámec vnitřního řádu zařízení,
 - e) odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti či akce,
 - f) zakázány návštěvy, s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí, a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců.
- (2) Opatření podle odstavce 1 lze ukládat podmíněně se zkušební dobou až na 3 měsíce.

(3) Za příkladné úsilí a výsledky při plnění povinností nebo za příkladný čin může být dítěti

- a) prominuto předchozí opatření podle odstavce 1,
- b) udělena věcná nebo finanční odměna,
- c) zvýšeno kapesné v rozsahu stanoveném tímto zákonem,
- d) povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení, mimořádná vycházka, mimořádná návštěva nebo přiznána jiná osobní výhoda.

(4) Opatření přijatá podle odstavců 1 až 3 jsou zaznamenávána do osobního spisu dítěte. Organizační podrobnosti upraví vnitřní řád.

45 § 22

(1) V zájmu zklidnění agresivního dítěte a stabilizace jeho psychického stavu lze dítě starší 12 let v diagnostickém ústavu, dětském domově se školou nebo výchovném ústavu individuálně umístit do oddělené místnosti, a to na dobu nejdéle 48 hodin v průběhu 1 měsíce. Dítě lze v jednotlivém případě umístit do oddělené místnosti nejdéle na 12 hodin nepřetržitě. Účelem je zajistit ochranu zdraví a bezpečnosti dítěte samotného, ostatních dětí či pracovníků zařízení.

(2) Příkaz k umístění dítěte do oddělené místnosti vydává ředitel zařízení. Po umístění bezodkladně zajistí lékařské vyšetření zaměřené na zjištění příčin agresivity, na jehož základě registrující lékař určí potřebu a četnost lékařských kontrol, popřípadě též potřebu psychologického vyšetření. Příkaz k umístění dítěte je založen do jeho osobního spisu.

(3) Po dobu pobytu dítěte v oddělené místnosti je dítěti poskytována péče odborného psychologického nebo terapeutického pracovníka, a to v rozsahu nejméně 6 hodin denně. Mimo tuto dobu musí být dítěti umožněna odpovídající výchovná, vzdělávací nebo zájmová činnost. Stav dítěte je sledován pověřeným pracovníkem v minimálně 30 minutových intervalech. Dítě má právo vzít s sebou do oddělené místnosti předměty pro volnočasové nebo vzdělávací aktivity, kterými nemůže ohrozit sebe, ostatní děti či pracovníky zařízení.

(4) O průběhu pobytu dítěte v oddělené místnosti je vedena dokumentace, v níž jsou zejména evidovány

- a) poznatky o projevech dítěte významných z hlediska zdravotního, psychologického a speciálně pedagogického,
- b) záznamy o poskytované péči odborného pracovníka a o činnostech a zjištěních pracovníků pověřených sledováním stavu dítěte,
- c) záznamy o provedených vyšetřeních,
- d) záznamy o zpětném zapojení dítěte do kolektivu.

(5) Oddělená místnost musí mít

- a) plochu nejméně 6 m² a výšku nejméně 2,5 m,
- b) přirozené i umělé osvětlení,
- c) přirozené větrání,
- d) možnost vytápění,
- e) vybavení nezbytným nábytkem a lůžkovinami,
- f) oddělené sanitární zařízení.

46 Práva a povinnosti ředitele zařízení

47 § 23

Práva ředitele zařízení

(1) Ředitel zařízení je oprávněn v zájmu úspěšné výchovy dětí

- a) povolit po předchozím písemném souhlasu okresního úřadu dítěti, kterému byla nařízena ústavní výchova, pobyt u rodičů, popřípadě u jiných fyzických osob, a je-li dítě umístěno v zařízení na základě žádosti osob odpovědných za výchovu, povolit takový pobyt u jiných fyzických osob jen po předchozím písemném

souhlasu osob odpovědných za výchovu, pokud získání tohoto souhlasu nebrání vážná překážka; podmínky pobytu dítěte mimo zařízení stanoví zvláštní právní předpis,

dovolit pobyt dítěte s nařízenou ústavní výchovou u osob odpovědných za výchovu, a to na základě jejich písemné žádosti a písemného souhlasu

- b) okresního úřadu příslušného podle trvalého pobytu dítěte; jedná-li se o dítě s uloženou ochrannou výchovou, je oprávněn dát soudu návrh k jeho podmíněnému umístění mimo zařízení,

- c) dovolit dítěti po dokončení povinné školní docházky přechodné ubytování mimo zařízení v souvislosti s jeho studiem nebo pracovním poměrem, zrušit pobyt podle písmena a) nebo pobyt podle písmena b) nebo přechodné ubytování podle písmena c), jestliže se dítě řádně nechová nebo péče o něj není

- d) dostatečně zabezpečena nebo došlo-li ke změně důvodů, pro něž byl pobyt mimo zařízení povolen; jedná-li se o dítě s uloženou ochrannou výchovou, dá soudu podnět k jeho rozhodnutí,

zakázat nebo přerušit návštěvu osob odpovědných za výchovu nebo jiných osob

- e) v zařízení v případě jejich nevhodného chování, které by nepříznivě působilo na výchovu dětí,

být přítomen při otevření listovní nebo balíkové zásilky dítětem, pokud je důvodné podezření, že zásilka má z výchovného hlediska závadný obsah nebo by mohla ohrozit zdraví či bezpečnost dětí, a uschovat ji na dobu omezenou dnem propuštění dítěte ze zařízení,

- f) převzít od dítěte do dočasné úschovy cenné předměty, finanční hotovost převyšující výši kapesného stanoveného v § 31 a předměty ohrožující výchovu, zdraví či bezpečnost dětí; písemný zápis o převzetí ověřený ředitelem, dalším odborným pracovníkem zařízení a dítětem je založen do osobní dokumentace dítěte,

- g) povolit dětem starším 15 let cestovat do místa pobytu podle písmen a), b) a přechodného ubytování bez dozoru,

zakázat z vážných výchovných důvodů pobyt dítěte u osob odpovědných za

- i) výchovu, popřípadě u osob blízkých, a to nejdéle na 30 dnů v období následujících 3 měsíců,

- j) schvalovat opatření ve výchově podle § 21 navržená příslušným pedagogickým pracovníkem,
- k) dát příkaz k umístění dítěte do oddělené místnosti,
- l) zastoupit dítě v běžných záležitostech,
- m) žádat dítě o poskytnutí dokladů o jeho příjmech,
- n) udělit souhlas dítěti k přijetí návštěv osob neuvedených v § 20 odst. 1 písm. n),
- o) rozhodovat o úhradě dalších nákladů podle § 2 odst. 9.

(2) Ředitel zařízení v odůvodněných případech může požádat specializované zdravotnické pracoviště o určení skutečného věku cizinců, a to na náklady zařízení.

48 § 24

Povinnosti ředitele zařízení

(1) Ředitel zařízení je povinen

- a) seznámit dítě s jeho právy a povinnostmi,
- b) oznámit neprodleně okresnímu úřadu jméno a příjmení dítěte, jsou-li splněny podmínky pro jeho osvojení nebo pěstounskou péči,
- c) předat dítě podle rozhodnutí okresního úřadu do péče budoucího osvojitele nebo pěstouna,
- d) dát příslušnému soudu podnět ke zrušení ústavní výchovy, pominuly-li důvody pro její nařízení,
dát příslušnému soudu podnět ke zrušení ochranné výchovy, jestliže bylo
- e) dosaženo účelu ochranné výchovy nebo pominuly-li před jejím započítím okolnosti, pro něž byla uložena,
- f) předběžně projednat postup podle písmen c) až e) s příslušným okresním úřadem a osobami odpovědnými za výchovu,
podat po předchozím projednání s příslušným okresním úřadem příslušnému
- g) soudu podnět k prodloužení ústavní výchovy nebo podat návrh na prodloužení ochranné výchovy, vyžaduje-li to zájem dítěte,
- h) podávat informace o dítěti osobám odpovědným za výchovu nebo okresním

- úřadům na jejich žádost,
- projednat předem opatření zásadní důležitosti s osobami odpovědnými za výchovu dítěte, nehrozí-li nebezpečí z prodlení, a bezodkladně je informovat o
- i) provedeném opatření; nejsou-li dosažitelné, navrhnout soudu ustanovení opatrovníka,
 - informovat v zájmu zaručení návaznosti péče příslušný okresní úřad o
 - j) nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení, a to v termínu nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte,
 - k) umožnit dítěti, které má být propuštěno ze zařízení z důvodu zletilosti, jednání se sociálním kurátorem,
 - l) propustit dítě mladší 15 let podle § 23 odst. 1 písm. a) a b) pouze v doprovodu osob odpovědných za výchovu, nepožádají-li v této věci písemně o jiný postup,
 - m) uskutečňovat program rozvoje osobnosti dítěte a záznamy o jeho plnění.

(2) Ředitel zařízení je dále povinen

- a) vydávat a měnit vnitřní řád zařízení, a to po jeho schválení ředitelem příslušného diagnostického ústavu,
- oznamovat bezodkladně příslušnému diagnostickému ústavu změny v počtech
- b) dětí a podstatné informace o účinnosti uskutečňovaných soudních rozhodnutí o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo předběžném opatření,
- oznamovat neprodleně příslušnému diagnostickému ústavu jméno a příjmení
- c) dítěte, které bylo oznámeno okresnímu úřadu podle odstavce 1 písm. b) jako vhodné pro osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče,
- d) stanovit výši příspěvku na úhradu péče poskytované dětem v zařízení,
- e) vydávat rozhodnutí o úhradě nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, hrazené zařízením podle § 2 odst. 8 písm. d),
- předat dítě mladší 18 let po ukončení jeho pobytu v zařízení osobám
- f) odpovědným za výchovu nebo jiným osobám uvedeným v rozhodnutí, na jehož základě dochází k propuštění dítěte, nedošlo-li k předání dítěte dříve; současně těmto osobám předá věci, jež jsou ve vlastnictví dítěte,
- g) informovat nezaopatřenou osobu o možnosti podat žádost o uzavření smlouvy o

prodlouženém pobytu v zařízení podle § 2 odst. 7.

(3) Ředitel diagnostického ústavu

- a) vydá bezodkladně stanoviska k návrhům vnitřních řádů zařízení ve svém územním obvodu,
- b) vydává a mění vnitřní řád diagnostického ústavu po předchozím souhlasu ministerstva.

(4) Ředitel zařízení uzavře smlouvu o prodlouženém pobytu v zařízení podle § 2 odst. 7 s nezaopatřenou osobou, připravuje-li se tato osoba soustavně na budoucí povolání i po dosažení zletilosti, a to na základě její žádosti.

(5) Ředitel zařízení ukončí pobyt dítěte v zařízení

- a) jestliže soud zrušil ústavní výchovu nebo ochrannou výchovu,
- b) dosáhne-li zletilosti, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání,
dosáhne-li věku 19 let, byla-li mu prodloužena ústavní výchova nebo ochranná
- c) výchova, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání,
- d) jestliže rozhodnutí soudu o osvojení nebo o svěření dítěte do pěstounské péče nabylo právní moci,
- e) po uplynutí 3 měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření u dítěte, nebylo-li před uplynutím této doby zahájeno řízení ve věci samé.

49 § 25

Na ředitele střediska se práva a povinnosti uvedené v § 23 a 24 vztahují přiměřeně.

50 § 26

Práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu vůči zařízení

(1) Osoby odpovědné za výchovu mají právo

- a) na informace o dítěti, a to na základě své žádosti,
- b) vyjadřovat se k návrhu opatření zásadní důležitosti ve vztahu k dítěti, nehrozí-li nebezpečí z prodlení a na informace o provedeném opatření,
- c) na udržování kontaktu s dítětem, nebrání-li tomu závažné okolnosti ohrožující dítě,
- d) na poradenskou pomoc zařízení ve věcech výchovné péče o dítě,
- e) písemně požádat ředitele zařízení o povolení pobytu dítěte u osob podle § 23 odst. 1 písm. a) a b).

(2) Osoby odpovědné za výchovu dětí umístěvaných do zařízení na základě rozhodnutí soudu mají zejména povinnost

- a) hradit příspěvek na úhradu péče poskytované dětem v zařízeních podle § 27, 28, § 29 odst. 3 a § 30,
- b) při předání dítěte do určeného zařízení předat současně dokumentaci uvedenou v § 5 odst. 5,
zajistit doprovod dítěte mladšího 15 let v případech postupu podle § 23 odst. 1
- c) písm. a) a b) a § 24 odst. 5 písm. a), popřípadě požádat písemně v této věci o jiný postup,
- d) seznámit se s vnitřním řádem zařízení a dodržovat jeho ustanovení,
- e) oznámit bezodkladně zařízení podstatné okolnosti pobytu dítěte u nich, týkající se zejména jeho zdraví a výchovy,
- f) předat dítěti umístěnému do zařízení na základě jejich žádosti finanční částku jako kapesné ve výši stanovené v § 31,
- g) hradit náklady na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky poskytnuté dítěti, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud byly poskytovány na

jejich žádost.

51 Hlava VI

Úhrada péče, kapesné, osobní dary a věcná pomoc

52 Úhrada péče

§ 27

(1) Osoby odpovědné za výchovu a děti s vlastními pravidelnými příjmy přispívají příspěvkem na úhradu péče poskytované dětem v zařízeních (dále jen "příspěvek"). Za příjmy se pro účely tohoto zákona považují příjmy uvedené v § 6 zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů.

(2) Výše příspěvku na úhradu péče dětem v plném přímém zaopatření v zařízení podle § 2 odst. 8 činí za kalendářní měsíc

- a) 1 000 Kč, jde-li o dítě do 6 let věku,
- b) 1 150 Kč, jde-li o dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 1 300 Kč, jde-li o dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 1 450 Kč, jde-li o nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku

v případě, že se zařízení vyplácí přídavek na dítě nebo pokud příspěvek hradí dítě podle odstavce 1. V případě, že se přídavek na dítě zařízení nevyplácí, zvyšuje se příspěvek o součin příslušné částky podle věku dítěte a koeficientu 0,3.

(3) Výše příspěvku na úhradu péče o děti matek, umístěných v zařízení, činí za kalendářní měsíc 10 % z výše rodičovského příspěvku.

(4) Výše příspěvku na úhradu preventivně výchovné péče podle § 16 se rovná výši nákladů na stravování určených podle zvláštního právního předpisu a výši nákladů na ubytování, stanovených zřizovatelem. Úhradu příspěvku na poskytování péče podle § 16 je nutno provést před přijetím dítěte do diagnostického ústavu nebo do střediska.

(5) Za období kratší než 1 měsíc se výše příspěvku stanoví podle dnů. Denní úhrada nákladů činí jednu třicetinu výše příspěvku za kalendářní měsíc.

(6) Příspěvek se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

53 § 28

(1) Pokud osoby odpovědné za výchovu prokáží potvrzením okresního úřadu, že jejich příjem nebo příjem jejich rodiny po zaplacení příspěvku stanoveného podle § 27 odst. 2 bude nižší než životní minimum, uhradí příspěvek v takové výši, aby jim životní minimum zůstalo zachováno. Pokud by takto stanovený příspěvek byl nižší než 100 Kč, příspěvek se nehradí.

(2) Osoby odpovědné za výchovu jsou povinny prokázat, zda splňují nároky na snížení nebo prominutí příspěvku podle odstavce 1, a to jednou za 6 měsíců.

54 § 29

(1) Ze sirotčího důchodu dítěte oboustranně osiřelého, které nemá jiný příjem, se na úhradu příspěvku použije nejvýše 30 % příjmů.

(2) Z příjmu dítěte se k úhradě příspěvku použije část příjmů převyšujících 50 % částky určené podle § 27 odst. 2, platné pro příslušnou věkovou kategorii, a to až do výše určené podle § 27 odst. 2.

(3) Rozdíl mezi částkou určenou pro úhradu příspěvku z příjmu dětí podle odstavce 2 a příspěvkem určeným podle § 27 odst. 2 hradí osoby odpovědné za výchovu.

55 § 30

(1) Příspěvek za kalendářní měsíc se hradí nejpozději do patnáctého dne následujícího měsíce. Příspěvek náleží zařízení od prvního dne pobytu dítěte v zařízení, pokud bylo dítě k pobytu přijato v době do 15 hodin.

(2) Za dobu, po kterou je dítě se souhlasem zařízení u osob odpovědných za výchovu nebo ve zdravotnickém zařízení déle než 2 po sobě jdoucí dny, snižuje se

příspěvek za kalendářní měsíc určený podle § 27 o příslušný počet denních částek včetně částky za den, v němž započne pobyt do 15 hodin, a za den, v němž dítě ukončí pobyt v době po 15 hodině.

(3) Za dobu, po kterou je dítě na útěku ze zařízení, snižuje se výše příspěvku, určená podle § 27, o 50 % za každý celý den.

(4) Příspěvek se nehradí za dobu, po kterou je dítě ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody.

(5) Zařízení provede vyúčtování přeplatků a nedoplatků do patnáctého dne měsíce následujícího po provedení úhrady příspěvku podle odstavce 1. Výsledky vyúčtování za uplynulé čtvrtletí písemně oznámí zařízení osobě, která příspěvek hradí.

56 Kapesné, osobní dary a věcná pomoc

§ 31

(1) Nezaopatřeným dětem, kterým se poskytuje plné přímé zaopatření, náleží po dobu pobytu v zařízení kapesné, jehož výše činí za kalendářní měsíc nejvíce

- a) 45 Kč, jde-li o dítě do 6 let věku,
- b) 105 Kč, jde-li o dítě od 6 do 10 let věku,
- c) 180 Kč, jde-li o dítě od 10 do 15 let věku,
- d) 270 Kč, jde-li o nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku,

nejméně však dvě třetiny částky vypočtené podle písmen a) až d).

(2) Za období kratší než 1 měsíc se kapesné stanoví podle počtu dnů, v nichž je dítě v péči zařízení. Denní výše kapesného činí jednu třicetinu měsíční výše kapesného. Vypočtená celková částka se zaokrouhlí na desetikoruny směrem nahoru.

(3) Kapesné dítěti nenáleží za dny, po které je dítě na útěku ze zařízení nebo je ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody.

(4) Kapesné se v rámci limitů stanovených v odstavci 1 rozlišuje v jednotlivých případech podle výchovných hledisek stanovených vnitřním řádem zařízení.

57 § 32

(1) Dítěti, jemuž náleží plné přímé zaopatření, poskytuje zařízení osobní dary k narozeninám, k úspěšnému ukončení studia a k jiným obvyklým příležitostem, a to až do celkové výše odpovídající částce uvedené v § 27 odst. 2.

(2) Osobní dar podle odstavce 1 lze poskytnout též formou peněžitého příspěvku.

(3) Osobní dary se podle odstavce 1 poskytují dětem podle věku dítěte, výchovných hledisek stanovených vnitřním řádem zařízení a délky pobytu dítěte v zařízení v průběhu kalendářního roku.

58 § 33

Dítěti, které po dosažení zletilosti odchází ze zařízení, se podle skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 15 000 Kč. Toto ustanovení se nevztahuje na děti v preventivně výchovné péči. Dále se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce, následující 2 roky po opuštění zařízení je dítěti zajišťována pomoc při řešení tíživých životních situací.

59 Hlava VII

Společná, přechodná a zrušovací ustanovení

60 § 34

Povinná dokumentace

(1) Zařízení vedou tuto dokumentaci:

a) vnitřní řád zařízení obsahující zejména pravidla pro hodnocení a odměňování

dětí, práva a povinnosti dětí, osob odpovědných za výchovu a pracovníků zařízení, denní a týdenní program, pravidla pro organizaci návštěv, zdravotního ošetření a pro přijímání, přemísťování a propouštění dětí, pravidla dětské spolusprávy a u diagnostických ústavů provoz záchytného pracoviště,

- b) roční plán výchovně vzdělávací činnosti,
- c) týdenní programy výchovně vzdělávací činnosti,
- d) jednací protokol,
osobní dokumentaci dětí včetně záznamů o stavu dětí vedených odbornými
- e) pracovníky zařízení a programu rozvoje osobnosti a písemných žádostí osob odpovědných za výchovu o povolení pobytu podle § 23 odst. 1 písm. a) a b),
- f) dokumentaci o umístění a průběhu pobytu dítěte v oddělené místnosti,
- g) dokumentaci o umístění a průběhu pobytu dítěte zadrženého na útěku,
- h) knihu denní evidence zařízení,
- i) knihu úředních návštěv,
knihu ostatních návštěv, včetně evidence návštěv osob odpovědných za
- j) výchovu.

(2) Střediska vedou dokumentaci podle odstavce 1 s výjimkou písmen b), f) a g).

61 § 35

Sankce a kontrola

(1) Ministerstvo může uložit řediteli zařízení, řediteli střediska nebo osobě odpovědné za výchovu za porušení ustanovení tohoto zákona pokutu až do výše 50 000 Kč.

(2) Řízení o uložení pokuty podle odstavce 1 lze zahájit ve lhůtě 1 roku ode dne, kdy se ministerstvo dozvědělo o porušení povinností, nejpozději však do 3 let ode dne, kdy k porušení povinností došlo. Pokutu nelze uložit, uplynulo-li od porušení povinností 5 let.

(3) Při ukládání pokuty podle odstavce 1 se přihlíží zejména k závažnosti porušení, k míře zavinění a k okolnostem, za nichž k porušení povinností došlo.

(4) Pokutu podle odstavce 1 nelze uložit, byla-li již za toto porušení povinností pokuta uložena jiným orgánem.

(5) Pokuty jsou příjmem státního rozpočtu. Při ukládání, vybírání a vymáhání se postupuje podle zvláštního právního předpisu.

(6) Ministerstvo provádí kontrolu nad dodržováním ustanovení tohoto zákona.

(7) Ustanoveními odstavců 1 až 6 není dotčena působnost České školní inspekce vůči zařízením nebo střediskům.

62 § 36

Správní řád se nevztahuje na rozhodování podle § 5 odst. 1.

63 § 37

(1) V zařízeních je nepřetržitý celoroční provoz.

(2) Provoz může být dočasně omezen nebo přerušen jen ze závažných důvodů na základě souhlasu ministerstva a za předpokladu, že péče o děti je řádně zajištěna. Péči o děti je povinen zajistit zřizovatel zařízení.

64 § 38

Do zařízení nebo střediska se nepřijímají děti,

- a) které trpí nemocí v akutním stadiu, včetně akutní intoxikace, vyžadující podle stanoviska lékaře odbornou zdravotní péči,
- b) které jsou bacilonosiči, nebo
- c) kterým bylo uloženo karanténní opatření.

65 § 39

Dozor státního zastupitelství

(1) Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy v zařízeních provádí pověřený státní zástupce státního zastupitelství, v jehož obvodu se zařízení nachází.

(2) Při výkonu dozoru je státní zástupce oprávněn

- a) vstupovat v kteroukoliv dobu do zařízení,
- b) nahlížet do povinné dokumentace vedené zařízením,
podávat soudu návrh na zrušení nařízené ústavní výchovy nebo uložené
- c) ochranné výchovy, popřípadě podávat návrh na uložení ochranné výchovy dětem umístěným v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy,
- d) prověřovat, zda rozhodnutí a postupy ředitele zařízení odpovídají zákonům a jiným právním předpisům,
- e) vydávat příkazy k dodržování předpisů platných pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy,
- f) nařídit, aby dítě, které je v zařízení nezákonně, bylo po oznámení orgánu sociálně-právní ochrany bezodkladně propuštěno.

(3) Zařízení je povinno příkazy státního zástupce podle odstavce 2 bez odkladu provést.

(4) Dozorem státního zastupitelství podle tohoto paragrafu není dotčena působnost okresních úřadů ve věcech sociálně-právní ochrany dětí podle zvláštního právního předpisu.⁷⁾

66 § 40

Pojištění

Zařízení nebo středisko může uzavřít pojištění pro případ své odpovědnosti za škodu vzniklou na věcech, životě a zdraví dětí a svých zaměstnanců.

67 § 41

Zmocňovací ustanovení

(1) Ministerstvo stanoví vyhláškou

- a) územní obvody diagnostických ústavů,
- b) podrobnosti o organizačním postupu diagnostického ústavu při přijímání, umíst'ování, přemíst'ování a propouštění dětí,
- c) vzorový vnitřní řád pro zařízení a střediska,
- d) podrobnosti organizačního zabezpečení pobytu dětí zadržovaných na útěku v diagnostickém ústavu podle § 6,
podrobnosti organizačního zabezpečení umíst'ování dětí se zdravotním postižením podle § 2 odst. 12, nezletilých matek a jejich dětí a dětí vyžadujících
- e) výchovně léčebný režim v důsledku jejich neurologického poškození (psychického onemocnění),
- f) podrobnosti organizačního zabezpečení umíst'ování a pobytu dětí uvedených v § 2 odst. 5,
- g) podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích,
- h) podrobnosti o provádění psychologického vyšetření podle § 18 odst. 2, změnu výše částek uvedených v § 27 odst. 2 až 4, § 31 odst. 1, § 32 odst. 1 a v § 33 v závislosti na změně koeficientu úhrnného indexu spotřebitelských cen,
- i) zjištěného Českým statistickým úřadem, pokud změna hodnoty koeficientu přesáhne 5 %.

(2) Ministerstvo práce a sociálních věcí stanoví vyhláškou podrobnosti pro výběr a přípravu smluvních rodin, podrobnosti způsobu spolupráce a kontroly těchto smluvních rodin s diagnostickým ústavem.

68 § 42

Přechodná ustanovení

(1) Dětské domovy internátního typu, dětské domovy se speciálními školami, dětské výchovné ústavy, zvláštní školy internátní, pomocné školy internátní a výchovné

ústavy, v nichž je vykonávána ústavní výchova nebo ochranná výchova, zřízené podle dosavadních předpisů se považují za zařízení podle tohoto zákona, jestliže ve lhůtě do 24 měsíců od nabytí účinnosti tohoto zákona podá zřizovatel ministerstvu žádost o změnu zařazení zařízení podle tohoto zákona.

(2) Počty dětí ve výchovných skupinách a rodinných skupinách podle tohoto zákona se upraví do 24 měsíců od nabytí účinnosti tohoto zákona.

(3) Děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, popřípadě s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, umístěné podle dosavadních předpisů ve speciálních školách internátních budou do 24 měsíců od nabytí účinnosti tohoto zákona převedeny do odpovídajícího zařízení podle tohoto zákona, pokud stupeň jejich zdravotního stavu nevyžaduje umístění v ústavu sociální péče nebo ve specializovaném zdravotnickém zařízení (§ 2 odst. 12).

(4) Pedagogičtí pracovníci, kteří jsou zaměstnanci zařízení nebo střediska podle dosavadních předpisů, jsou povinni do 2 let od účinnosti tohoto zákona předložit zařízení nebo středisku výsledky psychologického vyšetření psychické způsobilosti podle § 18 odst. 2.

69 § 43

Zrušovací ustanovení

Zrušují se:

Nařízení vlády č. 176/1996 Sb., kterým se stanoví výše příspěvku na úhradu péče

1. poskytované mládeži umístěné ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy nebo preventivní péče.

2. Vyhláška č. 64/1981 Sb., o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy.

70 ČÁST DRUHÁ

Změna zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

71 § 44

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 132/1982 Sb., zákona č. 234/1992 Sb., nálezu Ústavního soudu č. 72/1995 Sb., zákona č. 91/1998 Sb., zákona č. 360/1999 Sb. a zákona č. 301/2000 Sb., se mění takto:

1. V § 46 odst. 1 větě první se za slova "ústavní výchovu" vkládají slova "nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)" a ve větě druhé se za slova "ústavní výchovu" vkládají slova "nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc".

2. V § 46 odst. 2 větě první se za slovo "péčí" vkládají slova "nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc".

72 ČÁST TŘETÍ

Změna zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

73 § 45

V zákoně č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění zákona č. 31/1984 Sb., zákona č. 390/1991 Sb., zákona č. 190/1993 Sb., zákona č. 138/1995 Sb., zákona č. 19/2000 Sb. a zákona č. 132/2000 Sb., se § 23 až 31a zrušují.

74 ČÁST ČTVRTÁ

ÚČINNOST

75 § 46

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. července 2002.

Klaus v. r.

Zeman v. r.

